

Dezavantajlı Grupların Beyaz Perdedeki Temsili: Aamir Khan Sineması Örneği

Representation of Disadvantageous Groups in Cinematography: Evidence from Aamir Khan's Cinema

Hasan YÜKSEL¹

¹(Doç. Dr.), Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Çankırı, Türkiye.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, gerek 'oyuncu' gerek 'yönetmen' kimliği ile Hint sinemasının (Bollywood) önde gelen isimleri arasında yer alan Aamir Khan ve filmleri özelinde dezavantajlı grupların sinemada temsil edilme biçimlerini tespit etmektir. Popüler kültürün ve modernitenin bu denli yaygınlaştığı günümüz dünyasında Hint sineması toplumda 'dezavantajlı' ya da 'kırılgan' olarak nitelendirilebilecek kesimlerin beyaz perdeye aktarılmasında büyük ve oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Bu kesimler içerisinde kadınlar, öğrenme güçlüğü çeken çocuklar, engelliler, yoksullar vb. gruplar ön plana çıkmakta ve sinemaseverlerin beğenisine sunulmaktadır. Çalışmada nitel analize veri sağlamak amacıyla Aamir Khan'ın oyuncu olarak yer aldığı filmler seçilmiş olup, ilgili filmler içerik analizi yöntemi kullanılmak suretiyle bilimsel olarak analiz edilmiştir. Bahse konu filmlerin tümünde dezavantajlılığa neden olan faktörler sonuçları ile birlikte analiz edilmiş, dezavantajlı grupların nasıl avantajlı hale geldiği tüm boyutları ile tartışılmıştır. Çalışma geneli itibarıyla üç ana bölümden meydana gelmektedir. Bu yönüyle birinci bölümde dezavantajlı grupların tanımı, içeriği ve boyutlarına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise araştırmanın yöntem ve veri toplama biçiminden bahsedilmiştir. Çalışmanın son kısmında araştırmanın sonuçları ve bulgularına yer verilmiştir.

ABSTRACT

The objective of this study is to ascertain the manner in which disadvantageous groups are represented in cinematography and on the basis of the movies of Aamir Khan, who are leading Indian cinema (Bollywood), with his role as an actress and director. Nowadays and within an atmosphere where popular culture as well as modernity is so common, Indian cinema plays a crucial and fantastic role in portraying those referred to as disadvantageous or fragile groups in motion picture industry. In these groups, women, children with learning disabilities, disabled people, the poor, and etc., come to fore, and all these catch the attention of cinema fans. In this study, the movies in which Aamir Khan played as an actress were selected to provide data for qualitative analysis, and these movies were scientifically analyzed using content analysis research method. In these movies, the factors paving the way for a disadvantageous environment were analyzed by means of their results as a whole, and the manner in which these groups were converted into advantageous individuals was discussed with all its ins and outs. The paper mainly consists of three sections. From this perspective, and in the first part, the definitions, content, and dimensions of disadvantageous groups were presented. In the second section, the research method and the method of data collection were verified. In the last part, the research findings and results were mentioned.

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlı Gruplar, Sosyal Politika, Sinema, Aamir Khan Sineması

Keywords: Disadvantageous Groups, Social Policy, Cinema, Aamir Khan Cinema

Sorumlu Yazar: Hasan YÜKSEL E-posta: hasanyuksel37@gmail.com

Başvuru: 15.03.2024 • **Revizyon talebi:** 12.06.2024 • **Son revizyon teslimi:** 26.06.2024 • **Kabul:** 27.06.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

As a key term frequently used in social policy literature, disadvantaged groups are those who are continually exposed to social exclusion, alienation, and discrimination due to their gender roles, ideology, political choices, physical or psychological handicaps, and so forth. In a way, there is no hesitation in saying that they always experience ‘otherness’ syndrome. These groups include many people from different spheres of life like immigrants, workers, disabled people, women, children, young and old men, and so on. Therefore, the portrayal of disadvantaged groups in cinematography is of great significance to ascertain the causes and effects of their situations. Therefore, the main goal of this article is to analyze selected Aamir Khan movies on the basis of disadvantaged groups and their representations in cinematography. In order to reach that aim, nine Khan movies like *Lagaan* (2001, *Ashutosh Gowariker*), *Fanaa* (2006, *Kunal Kohli*), *Taare Zameen Par* (2007, *Aamir Khan*), *3 Idiot* (2009, *Rajkumar Hirani*), *Dhobi Ghat* (2010, *Kiran Rao*), *Talaash* (2012, *Reema Kagti*), *Dangal* (2016, *Nitesh Tiwari*), *Secret Superstar* (2017, *Advait Chandan*), and *Laal Singh Chaddha* (2022, *Advait Chandan*) were determined for qualitative analysis via content analysis research method.

In line with the understanding of social realism, cinema can be referenced as a gorgeous instrument for the depiction of social, economic, and even political problems such as unemployment, disability, urbanization, poverty, economic doctrines, gender roles, discrimination, income distribution, industrialization and many others. The more cinema deals with these types of issues, the more attractive and realistic it will be. From this realistic and social perspective, it can be claimed that Aamir Khan movies are perfect laboratories, in particular, their representations of disadvantaged groups.

As a result of the research, it was determined that each Khan movie selected as a case for this qualitative analysis included disadvantaged groups from India and the reasons behind this problem, with outcomes as well as certain solutions. The research puts forward that *Lagaan* (2001) is the portrayal of poor villagers and disabled people, *Fanaa* (2006) can be associated with disability, *Taare Zameen Par* (2007) tells the story of a kid, *3 Idiot* (2009) mentions those who are in need of special education, *Dhobi Ghat* (2010) is about poverty and women, *Talaash* (2012) is so critical about women and impaired people, *Dangal* (2016) and *Secret Superstar* (2017) tackle the ceaseless attempts of women to overcome the glass ceiling and gender roles predefined in Indian cultures and traditions, and finally *Laal Singh Chaddha* (2022), the modern adaptation of *Forrest Gump* (1994) focuses upon disability. In general, it was found that traditions, cultural factors, an indoctrinated education system closed to diversity and differences, the glass ceiling effect, prejudices about women, bullying behaviours of peers, social gender, and alienation are the major reasons behind the phenomena of this disadvantaged philosophy in Khan movies. According to Khan’s perspective, ambition, decisiveness, social and family support are the only ways to overcome these barriers in a particular society.

The study contributes to the current literature in various ways. At first, associating disadvantaged groups with cinematography by considering Indian cinema is a novel idea that enables theory-practice overlapping. By means of this study, those who are focusing on disadvantaged groups and their problems in real-life settings may possibly comprehend the dimension of this matter, the vehemence of the case and the causes, as well as the results in an overall way. This philosophy of research also contributes to multidisciplinary studies that will be quite original for scientists conducting scientific research on cinema and disadvantaged groups, or let’s say in social policy as an academic field.

On the other hand, the current work has several limitations due to its qualitative origin in nature. Initially, it can be stated that Aamir Khan’s movies selected as cases so as to be analyzed from a qualitative perspective are fairly limited on a quantitative basis. That’s why, the number of those movies belonging Aamir Khan is to be enhanced in upcoming studies. In addition, computer programmes were not benefited so that the data could be confirmed and validated. For this reason, those who will grapple with the same issue from a different perspective are advised to use statistical programmes like Nvivo, Maxqda, and Atlas.

Giriş

Sinema, ulaştığı teknolojik altyapı sayesinde gerek görsel gerek işitsel anlamda izleyicilerinin sosyal sorunlara ilişkin farkındalık kazanmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla gerçek yaşamda herkesin karşılaştığı ya da bizatihi yaşadığı sosyal ve ekonomik sorunlar sinemada kendine yer bulabildiği ölçüde toplumsal bir farkındalık oluşmakta ve ilgili problemlerin çözümüne yönelik kapsayıcı ve bilimsel bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bahse konu problemler işsizlikten yoksulluğa, gelir adaletsizliğinden insan hakkı ihlallerine, sığınmacı ya da mülteci sorunundan sendikasılaşmaya, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden gecekondulaşma ve kent sorunlarına, ücret ve uzun çalışma sürelerinden sosyal güvence eksikliklerine varana değin birçok farklı alanı kapsamaktadır. O nedenle sinema, bu tür sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmış bireylerin ve toplumların yaşamışlıklarını beyaz perdeye taşıdığı ölçüde kalıcı olacak ve sosyal faydanın oluşumuna ciddi katkılar sağlayacaktır (Richler, 2016: 6-38; Leong, 1984: 157-161; Ieta, 2010: 22-36).

Çalışmanın temel amacı, sosyal ve ekonomik problemlerin somutlaşmış hali niteliğindeki dezavantajlı gruplar özelinde ve Hint sinemasının önde gelen temsilcileri arasında yer alan Aamir Khan ve filmleri temelinde bu kitlenin sinemaya hangi biçimlerde aktarıldığı üzerinde durmaktır. Literatürde, dezavantajlı gruplar ve sinema ilişkisini ortaya koyan bir dizi akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu dezavantajlı kesimlerin sinemada 'olumsuz' bir şekilde anlatıldığını savunmaktadır. Ayrıca ilgili bilimsel çalışmaların oldukça önemli bir kısmının sadece "engelliler" ve "sinema" konusu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Bkz. Chivers & Markotić, 2010; Ayisi & Brylla, 2013: 125-141; Riley, 2005; Boyd, 2016: 1321-1332; Church, 2011: 3-17; Botha & Harvey, 2024: 1-23; Zola, 1985: 5-17; Norden, 1994; Nelson, 1994: 1-17; Safran, 1998: 227-238; Whittington-Walsh, 2002: 695-707). Dezavantajlı kesimlerin sadece engellilerden ibaret olmaması aksine çok daha geniş bir kitleyi kapsamaması nedeniyle mevcut literatürdeki çalışmalara birtakım ilaveler yapılması ve konunun daha geniş bir perspektifle ele alınması büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın esas konusu Aamir Khan'ın başrolünde oynadığı filmleri dezavantajlı gruplar yönüyle analiz etmek, dezavantajlılığa sebep olan faktörleri neden ve sonuçları ise birlikte bütüncül bir biçimde değerlendirmektedir.

Çalışma birçok yönüyle mevcut literatüre katkı sağlamaktadır. Öncelikle bu çalışma, Hint sineması göz önüne alınarak dezavantajlı gruplar ve sinema arasındaki ilişkiyi incelemesi yönüyle literatürde bir ilki oluşturmaktadır. Dezavantajlı gruplar konusunun sinema ile bütünleşik olarak incelenmesi bir taraftan konuya ilişkin kamusal farkındalığı artırırken öte yandan sosyal politika gibi disiplinlerin sinema vasıtasıyla öğretimini kolaylaştırmakta, "soyut" ve "sıra dışı" konuların somut ve gerçek yaşamla ilintili bir biçimde anlatımına imkân tanımaktadır. Çalışmanın kendi içerisinde birtakım sınırlılıkları da mevcuttur. Öncelikle çalışmada nitel verilerin analizinde sıklıkla kullanılan Nvivo, Maxqda ve Atlas gibi veri analiz programlarına yer verilmemesi çalışma için oldukça önemli bir kısıt oluşturmaktadır. Ayrıca dezavantajlı gruplar konusunun sadece Hint sineması ve Aamir Khan filmlerine indirgenerek nitel bir biçimde analiz edilmesi çalışmanın sonucunda elde edilecek bulguların genellenmesi hususunda birtakım sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. O bakımdan aynı konuyu farklı boyutları ile çalışacak araştırmacıların nitel veri analizinde adı geçen veri analiz programlarını kullanmaları ve araştırma örneklemini sadece Aamir Khan filmleri ile sınırlı tutmamaları tavsiye edilmektedir.

Kuramsal Çerçeve ve Literatür

Çalışmanın kuramsal boyutunu dezavantajlı grupların tanımı ve kapsamından hareketle dezavantajlı gruplar ile sinema arasındaki ilişki başlıkları oluşturmaktadır. O nedenle çalışmanın bu kısmında adı geçen konular üzerinde durulacak ve bu hususların kavramsal olarak sinema ile bağıntısı ortaya konulacaktır.

Dezavantajlı Gruplar

Literatürde konuya ilişkin dezavantajlı (i), kırılğan (ii) (Kivlighan III vd., 2019: 763-770) veya savunmasız (iii) (Zarowsky, Haddad & Nguyen, 2013: 3-9; Peroni & Timmer, 2013: 1056-1085; Mechanic & Tanner, 2007: 1220-1230; Aldridge, 2014: 112-130) olmak üzere, farklı isimlendirmeler söz konusudur. Bu çalışmada konunun sosyal politika bilimi ile bütünleşik olarak ele alınması dolayısıyla dezavantajlı gruplar kavramı kullanılacaktır. Dezavantajlı gruplar, maruz kaldıkları toplumsal 'önyargılar' nedeniyle kamu tarafından sunulan imkân ve hizmetlerden tam anlamıyla ve yeteri kadar faydalanamayan, bu nedenle sistematik bir biçimde sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kalan ve kendilerini 'öteki' olarak ifade eden kesimler ya da sosyal yapılar olarak tanımlanmaktadır (Schmitt & Branscombe, 2002: 167, 168). Toplumdan topluma boyutları, türleri ve içeriği değişmekle birlikte, ekonomik, sosyal ya da siyasi bağlamda 'katılımı' gerçekleştirememeleri (Gül & Eren, 2018: 125), kendilerini tam anlamıyla ifade edecek imkânlardan yoksun olmaları ya da bir yönüyle toplum içerisinde kendilerini konumlandıramamaları nedeniyle maruz kaldıkları soyutlanma dezavantajlı grupların ortak özellikleri arasında yer almaktadır. Bu anlamda yoksullar, gelir seviyesi düşük sosyal gruplar, engelliler, işgücü piyasasında ikincil işlerde çalışmak durumunda olanlar, istihdama kesintili bir biçimde katılanlar, kadınlar, çocuklar, siyasi veya dini tercihleri sebebiyle ötekileştirilenler, ten rengi veya etnik kökeni dolayısıyla sosyal dışlanmaya maruz kalanlar, gençler ve yaşlılar şeklinde sıralanabilecek birçok farklı kesim dezavantajlı grupların başlıcalarını oluşturmaktadır (Radke vd., 2020: 291). İzlanda İnsan Hakları Merkezi tarafından yapılan bilimsel çalışmalarda 13 farklı kesim 'dezavantajlı'

olarak nitelendirilmektedir. Bunlar içerisinde kadınlar ve kızlar (1), çocuklar (2), mülteciler ve sığınmacılar (3), ülke içerisinde yerleri değiştirilmiş bireyler (4), vatansızlar (5), azınlıklar (6), yerel halklar (7), göçmen işçiler (8), engelli bireyler (9), yaşlılar (10), HIV pozitif tanısı konulanlar ya da AIDS hastalığına yakalananlar (11), Romenler (12), lezbien, gey ya da transseksüeller (13) yer almaktadır (Icelandic Human Rights Centre, The Human Rights Protection of Vulnerable Groups, 2009). Gerek siviller gerek kamu idaresi tarafından birtakım insan hakları ihlallerine maruz bırakılarak toplum içerisinde birtakım eşitsizlikler yaşamak dezavantajlı kesimlerin genel karakteristiğini oluşturmaktadır (Castellino, 2009: 10-28). Bazı bilimsel çalışmalarda ‘önyargılar’ dezavantajlılığı doğuran asıl neden olarak değerlendirilmektedir (Dixon vd., 2010: 76). Ayrıca dezavantajlı gruplar yabancılaşma (a), sosyal dışlanma (b), sistematik ve sürekli bir biçimde ayrımcılığa maruz kalma (c) ve etiketlenme (d) gibi sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel problemlerle mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar (Chapman & Carbonetti, 2011: 683, 684). Sosyal politikalar¹ başlığı altında gerçekleştirilecek sosyal içerme politikaları başta olmak üzere, dezavantajlı grupların sorunlarının görece avantajlı kesimler tarafından sahiplenilmesi ve bahse konu problemlerin çözümüne ilişkin inisiyatif alınması ilgili sorunların bütüncül bir bakış açısıyla çözümüne ciddi katkılar sağlayacaktır (Droogendyk vd., 2016: 315-334).

Herhangi bir sosyal yapı içerisinde birçok faktör dezavantajlılığı doğurmaktadır. O nedenle dezavantajlılığa neden olan unsurlar toplumların tarihi geçmişlerine, kültürel kodlarına, hayatı algılayış biçimlerine, demokratik değerlerine ve politik yönelimlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla dezavantajlılık, zaman zaman etnik köken (Tezcür & Gürses, 2017: 213-230), renk (Mansbridge, 1999: 628-657), cinsiyet (Haberfeld & Izraeli, 2002: 156-175; Paranjape, 2007: 213-216; Layton & Smith, 2017: 52-73) gibi doğuştan gelen ve değiştirilmesi mümkün olmayan nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabildiği gibi zaman zaman da hayatın doğal akışı içerisinde bireylerin sosyal, siyasi ve iktisadi tercihlerine bağlı olarak sağlık hizmetlerinden (Long, 2012: 245; Lori Uscher-Pines vd., 2007: 32, 33), iş imkanlarından (Bautista-Hernández, 2020: 162), veya kariyer planlama faaliyetlerinden gerektiği kadar faydalanamama (Parks-Yancy, DiTomaso & Post, 2005: 115-137), bu ve benzeri nedenlerle yoksulluk sınırının altında yaşama, maddi problemlerle yüzleşme (Ray & Lancaster, 2005: 46-56), ayrımcılık, eşitsizlik ve sosyal dışlanmaya maruz kalma (Yung & Lee, 2014: 563) şeklinde de kendisini göstermektedir. Dezavantajlı grupların çok çeşitli ve dezavantajlılığı doğuran faktörlerin çok boyutlu olması dolayısıyla bu çalışmada Aamir Khan filmleri özelinde ve bu filmlerde geçen şekliyle dezavantajlı gruplara odaklanılacak olup, bahse konu filmler ekseninde dezavantajlılığa neden olan faktörler, sonuçları ve dezavantajlılıkla mücadele biçimleri etraflıca incelenecektir.

Dezavantajlı Gruplar ve Sinema İlişkisi

Dezavantajlı gruplar konusunun çok yönlü ve çok boyutlu olması nedeniyle literatürde dezavantajlı gruplar ve sinema arasındaki ilişkinin de oldukça farklı biçimlerde analiz edildiği gözlenmektedir. O nedenle literatürde sadece “dezavantajlı (kırılgan, savunmasız) gruplar” ve “sinema” anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan araştırmaların oldukça kısıtlı sonuçlar verdiği ve bu nedenle “kadınlar (çalışanlar) ve sinema”, “göçmenler ve sinema”, “engelliler ve sinema” ya da “yaşlılık ve sinema” vs. şeklinde dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kesimler temelinde ayrı ayrı araştırmaların yapılması gerektiği mutlaka vurgulanmalıdır. Bununla birlikte dezavantajlı gruplar ve sinema temasına ilişkin çalışmaların daha çok engelliler ve sinemadaki temsilleri üzerinde yoğunlaştığının altı mutlaka çizilmelidir (Whittington-Walsh, 2002: 695-707; Zola, 1985: 5-17; Norden, 1994; Nelson, 1994: 1-17; Safran, 1998: 227-238; Goethals vd., 2022: 746-764; Gauci & Callus, 2015: 1282-1286; O’Dell, 2015: 1123-1126). Konunun birçok başlık altında ele alınması dezavantajlı gruplar ve sinema ilişkisini ortaya koymaya dönük literatürün yazımını hem zorlaştırmakta hem de araştırmanın sınırları dışına çıkma ihtimalini arttırmaktadır. Tüm bu nedenlerle araştırmanın hacmini çok da zorlamadan konuya ilişkin yazın özetlenmeye çalışılacaktır.

Engellilerin dezavantajlı grupların en dikkat çeken kesimi olması nedeniyle çalışmada öncelikli olarak engelliler ve sinema konusu üzerinde durulacaktır. Engelliler ve sinema başlıkları altında yapılan bilimsel çalışmalar daha çok engellilerin sinemada temsil edilme biçimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yönüyle engellilerin beyaz perdeye ‘kötü’, ‘bağımlı’, ‘anormal’, ‘mağdur’, ‘baskılanmış’, ‘sorunlu’ ve/veya ‘olumsuz’ bir şekilde yansıtıldığını savunan bir dizi bilim insanı bulunmaktadır (Zola, 1985: 5-17; Norden, 1994; Nelson, 1994: 1-17; Safran, 1998: 227-238; Mitchell & Snyder, 2001: 196). Bu görüşü savunan bilim insanlarına göre, sinema engellilerin toplumsal düzlemde kabul edilmesine olanak sağlamak yerine onların ‘damgalanmasına’ ve bir biçimde toplumdaki dışlanmasına neden olan bir araç niteliğindedir (Whittington-Walsh, 2002: 695, 696). Whittington-Walsh (2002)

¹ Sosyal politika, “toplumsal düzenin tabii bir düzen olmayıp, insanlar tarafından oluşturulduğu fikri kabul görmeye başladığı andan itibaren; daha adil, daha yaşanabilir, daha sürdürülebilir bir düzenin esaslarının araştırılması ve politikalar oluşturulmasına yönelik çabalar” şeklinde tanımlanmaktadır (Serdar, 2018: 1). Diğer taraftan sosyal politika, devletleri yöneten hükümetlerin ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne ilişkin geliştirdikleri politikalar seti olarak da tanımlanabilir. Enflasyondan sendikacılığa, düşük ücret politikaları ve uzun çalışma sürelerinden gelir adaletsizliğine, yoksulluktan asgari ücret konusuna, iktisadi ve siyasi doktrinlerden sosyal güvenlik sistemlerine, toplu pazarlıklardan grev ve lokavta, kadın çalışanlar ve engellilerden kent sorunlarına varana değin bir dizi konu sosyal politikaların odağında yer almaktadır (Yüksel, 2020a: 1-77). 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında “buharın pamukla evliliği” sonucu gerçekleşen (Ekin, 1989: 8) ve çalışma yaşamında köklü değişimleri beraberinde getiren Sanayi Devrimi sonrasında ilk defa sosyal politikalar kurumsal düzlemde tartışılmaya başlanmış ve öncelikli olarak, işçi sınıfı ve sorunları bu politikaların temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla bir yönüyle dar anlamda sosyal politika anlayışı olarak ifade edilebilecek sosyal politikaların ilk konusunu sanayileşme sonrası gelişen, serbest piyasa ekonomisi ve kapitalist sistem (sermaye birikimi) dolayısıyla çalışma yaşamında büyük mağduriyetler yaşayan işçi sınıfı oluşturmaktadır (Yüksel, 2020a: 23-25). Ve/fakat 21. yüzyılda ekonomik ve sosyal sorunların türlerindeki değişkenliğe paralel olarak, sosyal politikaların kapsadığı konularda da birtakım köklü değişiklikler yaşanmış, çalışan yoksullar, insan kaçakçılığı, sendikasız endüstri ilişkileri, sosyal dışlanma, yeşil ekonomi vb. konular sosyal politikaların merkezinde yer almaya başlamıştır. Bu bakış açısı “geniş anlamda” (Yüksel, 2020a: 25-27) ya da “üçüncü kuşak” (Serdar, 2018: 6) sosyal politika anlayışını yansıtmaktadır.

tarafından gerçekleştirilen akademik çalışmalarda engellilerin sinemadaki gösterimlerine ilişkin son yıllarda her ne kadar pozitif ilerlemeler kaydedilse de (Whittington-Walsh, 2002: 695, 696), Goethals vd. (2022) bu durumun tam aksini savunmakta, aradan geçen yıllara rağmen engellilerin sinemadaki sunumlarına ilişkin herhangi bir olumlu gelişmenin olmadığını aksine sinemanın engellileri 'öteki' olarak tanımlamaya devam ettiğini savunmaktadır (Goethals vd., 2022: 746). Charlton (1998) ise neticede sinemanın bir endüstri olduğunu ve dolayısıyla engellilerin bu endüstriye hükmeden sermaye grupları tarafından daha fazla para kazanmak ve kâr yapmak amacıyla maddi olarak araçsallaştırıldığını düşünmektedir. Engellilerin durumu piyasa ekonomisi içerisinde bir avuç insanın fayda sağlayacağı bir 'değişim değeri' yaratmakta ve dolayısıyla engelliler konusunu sinemada işleyen ana akım filmlerdeki nihai amaç, sermaye birikiminden ve kârdan başka anlamlar taşımamaktadır (Charlton, 1998: 47).

Engelliler ve sinema arasındaki bağıntıyı İran sineması ve İslami bir perspektif ile ele alan O'Dell (2015), Orta Doğu'da sosyal bir sorun olarak engelliler konusunun tek başına sinemanın odağında yer almadığını bilakis dini birtakım argümanlarla ve gerekçelerle desteklenerek konunun izleyiciye aktarıldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla İran sinemasında engellilik, doğrudan sinemanın konusu değildir ve daha çok teolojik bir bakış açısının izdüşümleri niteliğindedir. Ancak öte yandan aynı yazar, sinemanın dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve dini anlamda karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümünde oldukça önemli roller üstlenen kültürel bir araç olduğu görüşünü kabul etmekte ve bu durumun dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan engelliler konusuna ilişkin toplumsal farkındalığı bir hayli arttırabileceğini savunmaktadır (O'Dell, 2015: 1123).

Longmore (2003) dezavantajlı gruplar içerisinde bulunan engellilerin sinemadaki gösterimlerine ilişkin iki temel gerçekliği dikkat çekmektedir. Daha önceki tartışmalarda yer aldığı gibi, sinemanın engelli bireyleri 'olumsuz' ve 'sorunlu' bir biçimde yansıtması konunun birinci boyutunu oluşturmaktadır. İlgili yazar, konuya dair argümanlarını *The Best Years of Our Lives* (1946), *The Big Parade* (1925), *Coming Home* (1978) adlı filmler üzerinden analiz etmiştir. İkinci olarak, engelliler konusunun toplumsal bir konu olması ve toplumun geniş kesimlerini yakından ilgilendirmesi dolayısıyla toplum tarafından konunun daha fazla görmezden gelinemeyeceğini de vurgulamaktadır (Longmore, 2003: 131-133). Dolayısıyla Longmore'a (2003) göre engelliler konusu toplumsal bir gerçekliktir ve sinemada bu gerçekliği beyaz perdeye taşıma hususunda herhangi bir tereddüt göstermemelidir (Longmore, 2003: 131-133). Sinemanın toplumsal gerçeklikler² üzerinde durması gerektiği ilişkin bilimsel görüş, "gerçek bir şeyler yapma eylemi gerçeğin kendisinden soyutlanamaz." şekliyle Markotic (2012) tarafından da desteklenmektedir (Markotic, 2012: 1, 2, 16).

Stefan Hawking'in hayat hikâyesinin derinlemesine anlatıldığı "*Her Şeyin Teorisi*" (2014) adlı filmi engelliler ve sinema özelinde analiz eden Gauci ve Callus (2015) sinemanın engelliler konusunu çok yönlü bir şekilde anlatabilecek görsel ve işitsel bir düzleme sahip olduğunu ve izleyicinin kadraya yansıyan kısıtlı bir alan içerisinde engelli bireylerin yaşamlarına ilişkin tüm detaylar hakkında bilgi sahibi olabileceğini ifade etmektedir (Gauci & Callus, 2015: 1282, 1285). O bakımdan engellilerin yaşam biçimlerinin anlatıldığı filmlerde yapılan mekânsal düzenlemeler konunun objektif bir biçimde beyaz perdede gösterimine olanak sağlayacaktır (Imrie, 2014: 27).

Dezavantajlı grupların bir diğer kesimini oluşturan kadınların sinemadaki yansımalarına ilişkin bir hayli akademik çalışma mevcuttur. Datta (2000: 71-82) ideolojik düzlemde küreselleşme sürecinin Hint kadınlarının sinemadaki temsillerine ne düzeyde etki ettiğini incelerken, Kılıçkırın (1997: 89-111) ise kadınların Türk sinemasındaki yansımaları ve bu sürecin tarihi gelişimi üzerinde durmuştur. Öte yandan McBride (1989: 19) 1970'li yıllardan itibaren Hollywood'da kadın temasını işleyen filmlerin sayısının bir hayli arttığını ve bunun ticari kaygılarla yapıldığını ileri sürmektedir. Woods (2015: 85), *Mahanagar* (1963) ve *Kahaani* (2012) adlı Hint filmleri özelinde bir taraftan İngiliz sömürgeciliği diğer taraftan Hint milliyetçiliği arasında sıkışmış Kalküta'da modern kadının Hint sinemasındaki durumunu incelemiştir. Buna ek olarak kadınların sinemadaki izdüşümlerini ülkeler ya da bölgeler düzleminde ele alan bir dizi akademik çalışma bulunmaktadır (Ellerson, 2015: 1-9; Abeysekera, 1989: 49-58; Hershfield, 2010: 170-185; Frieden, 1990: 276-285). Ayrıca sinema ve kadın arasındaki ilişkiyi feminist ideoloji düzleminde inceleyen akademik çalışmaların sayısı da oldukça fazladır (Wang, 2015: 589-622; Koven, 1999: 293-300; Maule, 2010: 350-353; Stigsdotter, 2019: 65-96). Dolayısıyla dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınların dünya sinemasında güçlü bir biçimde kendisine yer bulduğu ve söz konusu bu durumun akademik anlamda birçok çalışmanın konusu olduğu vurgulanmalıdır.

Sinemanın dezavantajlı gruplar ile ilişkisi bu kesimler içerisinde yer alan çocuklar için de geçerliliğini korumaktadır. Bu yönüyle öncelikli olarak çocuklar ve maruz kaldıkları yoksulluk, öğrenme güçlüğü, eşitsizlik ya da ekonomik sorunlar vb. şeklinde sıralanabilecek sorunlara ilişkin konuların sinemadaki izdüşümleri bir hayli önem arz etmektedir. Ayrıca sinemanın çocuk eğitimine dönük bir materyal olarak kullanımı konusundaki çalışmalar da bu başlık altında ele alınabilir. Bu nedenle dezavantajlı gruplar

² Toplumsal veya bir diğer deyişle toplumsal gerçeklik konusu sinema tartışmalarının ayrı bir boyutunu oluşturmaktadır. Esasında sinemanın hangi konulara odaklanması gerektiği sorusu tartışmanın esas çıkış noktasıdır. Başka bir ifadeyle sinemada ekonomik, sosyal ya da politik gerçekler mi yer almalı, yoksa sinema gerçek dışılıklarla ilgilenen bir araç mı olmalıdır (Yüksel, 2020b: 295). Yaşamın ya da yaşama ilişkin ideallerin veyahut sorunların gerçeği ve bütüncül bir bakış açısıyla anlatılması şeklinde tanımlanan toplumsal gerçeklik anlayışında (Castillo, 1997: 33) sanat bir yansımadır ve sanatın yansıttığı gerçeklik toplumsal bir gerçekliktir (Ötügen, 2008: 173). O bakımdan sinemada veya sanatın diğer türlerinde işsizlik, yoksulluk, gelir adaletsizliği, çalışma yaşamına ilişkin sorunlar, kent problemleri, engelliler, insan kaçakçılığı, kapitalizm ve sosyalizm mücadelesi, çevre sorunları gibi gerçek hayatta karşılaşılan konular ele alınmalı ve sanat 'toplumsal' olma iddiasından asla vazgeçmemelidir.

içinde yer alan çocukların beyaz perdedeki temsillerine ilişkin oldukça önemli bilimsel çalışmaların olduğunun altı çizilmelidir (Agajanian, 1998: 395-409; Kunze, 2017: 226-242).

Sosyal politikanın sadece ve sadece işçi sınıfı ve sorunlarına odaklanan dar anlamdaki tanımı ile ilişkili olarak işgücü piyasalarında istihdam edilen çalışanlar da bilhassa dezavantajlı kesimler içerisinde değerlendirilmektedir. Sanayileşme sonrası dönemde işçi sınıfının başta düşük ücret, güvencesiz istihdam, uzun çalışma süreleri ve kötü çalışma koşulları olmak üzere, yaşadığı sosyal ve ekonomik problemler de sinemanın temel konuları arasındaki yerini almıştır. Sinematografik düzlemde çalışma yaşamına ilişkin konuların daha çok 'örgütlenme' başka bir ifadeyle sendikacılık teması üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. O nedenle çalışanların işgücü piyasasında işverene karşı örgütlenme mücadeleleri bu tür akademik çalışmaların esas çıkış noktasını oluşturmaktadır. Örneğin, Ben Ghiat (2001) tarafından İtalyan sineması ve işçi sınıfı arasındaki ilişkinin bütünlük olarak ele alındığı çalışmada çalışanların sendikal faaliyetlerde bulunabilmek amacıyla geliştirdikleri sosyalist eğilimli stratejiler üzerinde durulmuştur (Ben-Ghiat, 2001: 36-51). Milner'e (2014: 181-196) göre ise Avustralya'da sınıf bilinci oluşturmak amacıyla sendikaları konu edinen filmlerin sinemada gösterimi teşvik edilmekte ve bu durumun işgücü mobilizasyonunu arttırdığı vurgulanmaktadır. Moitra (2009) tarafından yapılan çalışmada ise Alman sendikacılığının Alman sinemasındaki gösterimi üzerinde durulmakta ve çalışma yaşamını konu edinen filmlerin sanayileşmeye, üretim-tüketim ilişkilerine ve ticarete ilişkin tüm algıları da şekillendirdiği savunulmaktadır. Yine aynı çalışmada Alman sendikacılığını anlatan filmlerin 1930'lu yılların başlarına kadar Alman sinemasında yer almadığı da ifade edilmektedir (Moitra, 2009: 329). Yüksel (2021: 1040) tarafından kaleme alınan bilimsel çalışmada ise sinemanın endüstri ilişkiler disiplini ile bağıntısı incelenmiş ve Türk sinemasında sendikacılık konusunun dönemin şartları ile uyumlu bir biçimde ve sıklıkla ele alındığı tespit edilmiştir. Yine Yüksel (2020b) tarafından yapılan başka bir bilimsel çalışmada ise başta sendikacılık olmak üzere, çalışma yaşamında karşılaşılan ekonomik ve sosyal sorunların sinema yoluyla çok geniş kitlelere aktarılacağı ve böylelikle konuya ilişkin toplumsal bir 'farkındalık' oluşturulabileceği belirtilmektedir (Yüksel, 2020b). Sinema sayesinde çalışanların 'sınıf bilinci', 'kimlik', 'sendikalaşma', çalışma yaşamına ilişkin hak ve özgürlükler gibi konular hususunda bilinçlendirilebileceği tezi Ross (2001) tarafından da savunulmaktadır. Hatta bu çalışmada 20. yüzyıl itibarıyla birçok Amerikalının sendika, grev, sendika liderliği, grev dışı eylemler veya kitlesel hareketler gibi bir dizi konuyu filmler vasıtasıyla öğrendiği ifade edilmektedir. O nedenle sendikacılığın sinema tarafından aktarımı sendikalara ilişkin önyargıları ortadan kaldıracak, bu durum bir yandan sendika üyeliğinde ve sendika yoğunluğunda artışa neden olurken öte yandan dezavantajlı konumda bulunan işçi sınıfının işveren karşısında avantajlı hale gelmesine katkı sağlayacaktır (Ross, 2001: 81, 82). Dezavantajlı gruplar konusunun oldukça kapsamlı ve birçok alt başlığı olması nedeniyle bahse konu ana başlık ve sinema arasındaki ilişkinin her bir dezavantajlı kesim çerçevesinde değerlendirilmesi çalışmanın sınırlarını zorlayacağından şimdilik bu kadarı ile yetinilecektir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde araştırma metodu ve nitel düzlemde elde edilen bulgular ile analiz kısmına yer verilecektir.

Araştırma Metodu

Çalışmada Aamir Khan'ın başrolünde yer aldığı ya da yönetmenliğini yaptığı Hint filmlerini dezavantajlı gruplar ekseninde incelemek ve nitel analize veri sağlamak amacıyla içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi araştırmacıya incelenen dokümanı, metni, görsel ya da işitsel materyali 'kategorik' ve 'tematik' anlamda analiz etme imkânı tanımakta (Stemler, 2015: 1) ve dolayısıyla film çalışmalarında ön plana çıkan konuların tespitini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca içerik analizi, araştırmacıya herhangi bir sosyal olguyu tüm yönleriyle irdeleme ve buradan hareketle kuramsal bir model oluşturma fırsatı da sunmaktadır (Elo & Kyngäs, 2008: 107). Öte yandan bu yöntem, nitel düzlemde elde edilen verilerin ne anlama geldiğine ilişkin yorum ve çıkarım yapma kolaylığı da sağlamaktadır (Schreier, 2012: 2). Bu açıdan araştırmada kullanılan yöntem vasıtasıyla ve Aamir Khan filmleri özelinde bahse konu filmlerin hangi dezavantajlı kesimlere odaklandığını tespit etmek ve adı geçen filmlerde dezavantajlılığa neden olan faktörleri sonuçları ve çözüm önerileri ile birlikte bütüncül olarak analiz etmek amaçlanmaktadır.

Filmlerin Seçimine İlişkin Geliştirilen Kriterler

Aamir Khan'ın 1970'li yıllardan itibaren gerek oyuncu, misafir oyuncu ya da yönetmen olarak yer aldığı birçok filmi bulunmaktadır. Bu nedenle filmleri birçok akademik çalışmanın da konusu olmuştur (Qadri & Mufti, 2016: 1-29; Ahmad, 2019: 7-13; Van Fleit, 2022: 456-472; Angraini, 2020: 210-217; Kaur, 2013: 539-553; Hussain & Ahmad, 2016: 242-246). Filmlerinde dezavantajlı kesimlerin sorunlarına yer vermiş olması ve onları büyük bir ustalıkla canlandırması Khan sinemasının en önemli özelliğidir. Bu çalışmada Aamir Khan sineması özelinde nitel veriye kaynaklık eden Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001, *Ashutosh Gowariker*) (a), Kayboluş (Fanaa, 2006, *Kunal Kohli*) (b), Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007, *Aamir Khan*) (c), Üç Ahmak (3 Idiots, 2009, *Rajkumar Hirani*) (d), Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010, *Kiran Rao*) (e), Yalan Çemberi (Talaash, 2012, *Reema Kagti*) (f), Dangal (2016, *Nitesh Tiwari*) (g), Süperstar (Secret Superstar, 2017, *Advait Chandon*) (h), ve Laal Singh Chaddha (2022, *Advait Chandon*) (i) olmak üzere dokuz adet film analiz edilmiştir. Filmlerin seçiminde aşağıdaki kriterler dikkate alınmış ve dezavantajlı gruplar ile Aamir Khan sineması arasındaki ilişkiyi tespit etmeye dönük yapılan analiz bu düzlemde gerçekleştirilmiştir.

Kriter 1: Analiz edilecek filmler belirlenirken Aamir Khan'ın doğrudan oyuncu olduğu ya da yönetmenliğini yapmış olduğu filmlere araştırmada öncelik verilmiştir.

Kriter 2: Aamir Khan sineması bağlamında nitel olarak incelemesi yapılan filmlerde mutlak surette dezavantajlı grupların yer almış olmasına önem verilmiş, bahse konu filmlerde dezavantajlılığın nedenleri ve sonuçları araştırılmıştır. Ayrıca örneklem olarak seçimi yapılan filmlerde dezavantajlılığın çözümüne dair ipuçlarının varlığı araştırmacı tarafından ayrıca dikkate alınmıştır.

Kriter 3: Araştırmada Khan filmlerinin seçiminde Bollywood sinemasının dezavantajlı gruplara yönelik yaklaşımı oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Analizi Yapılan Filmlerin Kısa Özetleri

Çalışmada Amir Khan sinemasının bütünü temsil etme gücüne haiz ve nitel analize konu edilen dokuz adet film seçilmiştir. Bunlarda ilki niteliğindeki *Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001)* adlı filmde vergilerden bunalan yoksul Hint köylülerinin hikâyesi anlatılmaktadır. *Kayboluş (Fanaa, 2006)* adlı film ise görme engelli bir Hint kıızı olan Zooni'nin yaşadığı aşkı anlatılmaktadır. *Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007)* adlı filmde özel bir okulda resim öğretmeni olarak çalışmaya başlayan Ram Shankar Nikumbh'un öğrenme güçlüğü çeken ve bir bakıma derslerinde başarısız olması nedeniyle ailesi tarafından dışlanan Ishaan'a yardım etme biçimi ele alınmaktadır. Hindistan'da 'ezberci' ve 'dogmatik' anlayışa dayalı eğitim sisteminin kıyasıya eleştirildiği *Üç Ahmak (3 Idiots, 2009)* filminde ise fırsat verildiği takdirde Rancho Shamaldas Chanchad gibi zeki beyinlerin neleri başarabilecekleri üzerinde durulmakta, hâlihazırdaki şekliyle Hint eğitim sisteminin bireysel farklılıkları görmezden gelmesi nedeniyle öğrencilerin yaratıcılıklarını yok ettiği mesajı verilmektedir. Aamir Khan'ın bir diğer filmi olan *Mumbai Günlükleri'nde (Dhobi Ghat, 2010)* Arun, Munna ve Shai adlı karakterlerin yaşam biçimlerinden yola çıkılarak Hindistan genelinde derinden hissedilen kronik yoksulluk ve gelir eşitsizliği sorununa odaklanılmaktadır. *Yalan Çemberi (Talaash, 2012)* adlı filmde istismara maruz kalan bir kadının gizemli ölümü ve yaşam öyküsü üzerinde durulmaktadır. *Dangal (2016)* ise Hindistan'ın küçük bir köyünde doğup büyüyen gelenekçi, dışa kapalı ve erkek egemen bir toplumda varlık yokluk mücadelesi veren Geeta Phogat ve Babita Kumari adlı iki güreşçi kızın babaları Mahavir Singh Phogat'ın yardımıyla nasıl olimpiyat madalyası aldıklarının hikâyesi anlatılmaktadır. *Süperstar (Secret Superstar, 2017)* filmi dini birtakım gerekçelerle ötekileştirilen, okuldan alınan ve toplumdaki tamamıyla soyutlanan Insia Malik isimli genç bir kızın ünlü popçu Shakti Kumar tarafından nasıl meşhur bir sanatçıya dönüştürüldüğü konusu üzerinde durmaktadır. Son olarak Hollywood'da çekimi yapılan *Forrest Gump (1994)* filminin modern bir uyarlaması biçimindeki *Laal Singh Chaddha (2022)* adlı filmde ise Hindistan'da dünyaya gelen ve doğuştan engelli olan Laal'ın hayata tutunma ve zorluklarla mücadele etme şekli anlatılmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Amir Khan'ın bizatihi oyuncu olarak yer aldığı *Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001)* (a), *Kayboluş (Fanaa, 2006)* (b), *Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007)* (c), *Üç Ahmak (3 Idiots, 2009)* (d), *Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010)* (e), *Yalan Çemberi (Talaash, 2012)* (f), *Dangal (2016)* (g), *Süperstar (Secret Superstar, 2017)* (h), ve *Laal Singh Chaddha (2022)* (i) adlı dokuz film özelinde dezavantajlı gruplar konusu ve ilgili konunun bu filmlerdeki yansımaları üzerinde durmaktır. İlâveten bahse konu filmler analiz edilirken dezavantajlılığa neden olan faktörlerin ve sonuçlarının tespiti ve ilgili filmlerde dezavantajlılığı tamamıyla ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya dair neler yapıldığının belirlenmesi çalışmanın ana hedeflerinden bir diğeridir. Dezavantajlı gruplar ve yaşamları boyunca maruz kaldıkları olumsuzluklar başta Amir Khan olmak üzere, uzun yıllardır Hint sinemasının odağında yer almaktadır. Özellikle sinemanın 'görsel' ve 'işitsel' olarak sahip olduğu üstün teknoloji ve geniş kitleleri etkileme potansiyeli bu kesimlerin sinemadaki varlıklarını daha görünür hale getirmiştir. O yönüyle araştırmanın amacıyla uyumlu bir biçimde mevcut çalışmada aşağıdaki iki temel soruya cevap aranmaya çalışılmıştır:

Araştırma Sorusu 1: Sinema ile dezavantajlı gruplar arasında herhangi bir bilimsel ilişki kurmak mümkün müdür? Bu sorunun temel amacı, oldukça az çalışılmış ve sıra dışı bir konu olması dolayısıyla dezavantajlı gruplar ile sinema arasında akademik bir bağın kurulup kurulamayacağını belirlemesidir.

Araştırma Sorusu 2: Amir Khan filmlerinde dezavantajlı gruplara ilişkin hangi konular üzerinde durulmaktadır ve bu doğrultuda izleyiciye hangi mesajlar verilmektedir? Bu soru ile öncelikle Amir Khan sineması pratiğinden yola çıkılarak dezavantajlı gruplar konusunun bu filmlerde nasıl anlatıldığının ve bu kesimlerin hangi biçimlerde temsil edildiğinin tespiti amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Çalışma, dezavantajlı gruplar konusu ile sinema arasındaki bağıntıyı bilimsel bir bakış açısıyla araştırması dolayısıyla literatürde bir ilk niteliğindedir. Daha önce engelliler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar veya çalışanlar şeklinde sıralanabilecek farklı toplum kesimlerinin sinemadaki temsillerine ilişkin birçok münferit bilimsel çalışma yapılmıştır ancak dezavantajlı gruplar-sinema başlığı altında yapılan araştırmaların sayısı bir hayli sınırlıdır, hatta yok denecek kadar azdır. Çalışma bu açıdan büyük bir öneme sahiptir.

Öte yandan Türkiye’de sosyal politika disiplini içinde ana bir başlık olarak değerlendirilen ve uzun yıllardır tartışmaların odağında yer alan dezavantajlı gruplar konusunun sinema ile bütünleşik olarak ele alınması bu alana emek vermiş araştırmacılar için yeni bir bakış açısının kazanılmasına olanak sağlayacak ve ilgili anabilim dalında disiplinlerarası çalışmaları teşvik edecektir. Bu durum çalışmaya apayrı bir dinamizm kazandırmaktadır.

Veri Toplama

Nitel olarak analizi yapılan Aamir Khan filmleri, başta google ve yandex olmak üzere farklı arama motorları kullanılarak yapılan araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Bu platformlarda ilgili araştırmalar yapılırken “dezavantajlı gruplar ve sinema”, “kırılgan gruplar ve sinema”, “engelliler ve sinema”, “kadın ve sinema”, “sinema ve sendikacılık”, “çalışma yaşamı ve sinema” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Konunun çok yönlü ve çok boyutlu olması bu şekilde detaylı bir araştırma yapmayı zorunlu kılmıştır. Ayrıca örneklem olarak seçilen filmlerin içerik analiz yöntemi kullanılarak nitel düzlemde analizi amacıyla script.com, YouTube, IMDB, Netflix ve Disney Plus şeklinde sıralanabilecek dijital platformlardan faydalanılmış ve bu sayede bahse konu filmlerle ilgili tüm bilgilere ve repliklere ulaşılmıştır.

Veri Analizi

Nitel olarak elde edilen veriler içerik analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda Aamir Khan’ın başrolünde oynadığı *Bir Zamanlar Hindistan’da (Lagaan, 2001)* (a) adlı film yoksulluk ve engelliler, *Kayboluş (Fanaa, 2006)* (b) ise engelliler konuları ile ilintili bir biçimde analiz edilmiştir. Öte yandan *Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007)* (c), *Üç Ahmak (3 Idiots, 2009)* (d) adlı filmler dezavantajlı gruplar içerisindeki ‘özel eğitime gereksinim duyan çocuklar’ başlığı altında incelenmiştir. Diğer taraftan *Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010)* (e) ‘yoksulluk’, ‘gelir adaletsizliği’, *Yalan Çemberi (Talaash, 2012)* (f) istismara maruz kalmış bir kadın ve gizemli ölümü, *Dangal (2016)* (g) ‘kadın’ ve ‘toplumsal cinsiyet’, *Süperstar (Secret Superstar, 2017)* (h) ‘kadın’, ve *Laal Singh Chaddha (2022)* (i) ise dezavantajlı kesimler içerisinde yer alan ‘engelliler’ konuları ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Görüldüğü üzere, örneklem olarak seçilen filmlerin tamamında dezavantajlı gruplardan bahsedilmiştir. Elde edilen veriler analiz edilirken dezavantajlılığa sebep olan faktörler, dezavantajlılığın sonuçları ve Aamir Khan’ın filmlerinde dezavantajlılıkla mücadelede kullandığı yöntemler üzerinde ayrıyeten durulmuştur. İçerik analizi sadece metin bağlamında değil; aynı zamanda görsel öğelerin analizinde de sıklıkla kullanılmaktadır. O nedenle veriler analiz edilirken filmlerde geçtiği şekliyle konuya ilişkin bazı görseller de paylaşılmıştır.

Bulgular

Film 1) Bir Zamanlar Hindistan’da (Lagaan, 2001, Ashutosh Gowariker); Dezavantajlı Grup: Yoksul Köylüler ve Engelliler

Aamir Khan’ın Bhuvan adlı karakterle sinemaseverlerin karşısına çıktığı bu filmde dezavantajlılık bağlamında kırsal kesimde yaşayan ‘yoksullar’ ve ‘engelliler’ konusu üzerinde durulmuştur. Film sömürge döneminde Hindistan’ın bir köyünde İngilizlere oldukça yüksek vergiler vermeleri nedeniyle açlık tehlikesi ile karşı karşıya olan bireylerin yaşam öyküsünü anlatmaktadır. İngilizlerin yoksul Hint köylülerinden aldıkları vergiler her geçen yıl artmakta ve köylüleri yoksullaştırmaktadır. Bhuvan bu duruma karşı çıkar ve kriket maçı karşılığında vergiden muaf tutulma konusunda Yüzbaşı Russell ile bir antlaşma yapar. Antlaşmaya göre köylüler maçı kazandıkları takdirde vergiden muaf tutulacaklardır; İngilizlerin kazanması durumunda ise 3 katı vergi ödeyeceklerdir. Bunun üzerine taraflar hazırlıklara başlar. Özellikle Bhuvan Hint köylülerine liderlik eder. Köylüler önce oyunu öğrenmekle işe başlarlar. Oyunun kurallarının öğretimi hususunda Yüzbaşı Russell’in kız kardeşi Elizabeth’in köylülere yardımcı olması filmin akışı içerisinde oldukça şaşırtıcı bir gelişmedir. Bhuvan köyünden yetenekli kişileri takıma dâhil eder. Bunlardan en dikkat çeken tabii ki köyde “ucube” olarak tanımlanan aslında fiziksel engeli bulunan Kachra’dır. Köylülerin konuya sınıfsal bir olgu olarak yaklaşması nedeniyle Kachra’yı kimse takıma almak istemez ancak Bhuvan O’nun top fırlatma konusundaki yeteneğini keşfeder ve O’na çok güvenir. Keza Kachra topu falsolu olarak müthiş fırlatmaktadır. Tüm itirazlara rağmen Bhuvan Kachra’yı takıma alır. Maç oldukça zorlu geçer ve her şeye rağmen Bhuvan liderliğindeki Hint köylüleri özverili bir biçimde oynamaları nedeniyle maçı kazanmayı ve vergiden muaf olmayı başarırlar. Kachra’nın falsolu atışlarının maçı kazanmada büyük bir katkısı olmuştur.

Görsel 1. Engelli Oyuncu Kachra (sol alt) ve Forması Dahi Olmayan Yoksul Hint Köylüleri (sağ alt)

Kaynak: Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001); Aamir Khan Production.

Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001) adlı filmde yoksul bırakılan Hint köylüleri ve engelliler konusu üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Dolayısıyla dezavantajlı bu iki kesim ile film arasında çok dikkat çekici bir bağ bulunmaktadır. Filmde yoksulluk, sadece tarım yaparak geçimini temin eden ve ağır vergi yükü altında ezilen Hint köylüleri ile özdeşleştirilirken, engelliler konusu ise Kachra adlı karakterle ön plana çıkarılmıştır. Köylülerin yoksulluk içerisinde yaşam sürmesinin en büyük nedeni, hiç şüphesiz, İngilizler tarafından kurulan sömürge düzenidir. Kachra gibi henüz keşfedilmeyen yeteneklerin toplumdan soyutlanmalarının temel sebebi ise toplumdaki önyargılar nedeniyle maruz kaldıkları sosyal dışlanma ve yabancılaşma gibi sorunlardır. Dolayısıyla filmde dezavantajlılığa neden olan faktörler eşitsiz toplum yapısı, kast sistemi, toplumsal önyargılar, kültür ve gelenekler şeklinde sıralanabilir. Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001) filmde yoksulluk ve engellilik gibi sorunların mücadele ve toplumsal içerme politikaları ile çözüme kavuşturulabileceği mesajı verilmektedir. Bhuvan'ın her iki kesimin sorunlarını çözmeye ilişkin kapsayıcı ve kararlı yaklaşımları bunun en somut örneğidir.

Film 2) Kayboluş (Fanaa, 2006, Kunal Kohli); Dezavantajlı Grup: Engelliler

Kayboluş (Fanaa, 2006) filminde Zooni Ali Beg adlı karakter özelinde dezavantajlı bir grup olarak görme engelliler ve onların dramatik yaşam öykülerine dikkat çekilmektedir. Bu filmde Aamir Khan ise Rehan Khan adlı karakteri canlandırmaktadır. Rehan, Yeni Delhi'de tur rehberi olarak çalışmaktadır. Görme engelli Zooni ise arkadaşları ile birlikte Yeni Delhi'yi gezmeye gelmiştir. Gezi sırasında Rehan ile tanışır ve birbirlerine aşık olurlar. En nihayetinde evlenmeye karar verirler. Zooni'nin göz ameliyatı esnasında Rehan ortadan kaybolur ve IKF olarak adlandırılan yasadışı bir grup için yasadışı eylemler icra etmeye başlar. Aradan yıllar geçer ve bir eylem sırasında Rehan yaralanır ve güvenlik güçlerinden kaçmak için oldukça uzakta bulunan bir eve sığınır. Tesadüf eseri ev Zooni'nin evi çıkar. Zooni, babası ve çocuğu ile birlikte mütevazı bir yaşam sürmektedir. Rehan'ı tanıyamazlar ve tedavi ederler. Çocuğunun olduğunu anlayan Rehan, kim olduğunu açıklamak durumunda kalır. Hem babası hem de Zooni Rehan'ı yasadışı eylemler yapmaktan alıkoymak isterler ancak bunu başaramazlar. Filmin sonunda Rehan ne yazık ki yaşamını yitirir ve başkalarının ölümüne de sebep olur.

Görsel 2. Engeline Rağmen İyiliğin Peşinde Koşan ve Kötülüğü Engellemeye Çalışan Zooni (sol alt), Hiçbir Engeli Olmadığı Halde Kötülüğün Peşindeki Rehan (sağ alt)

Kaynak: Kayboluş (Fanaa, 2006), Yash Raj Films.

Filmde dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan engelliler konusu büyük bir ustalıkla anlatılmıştır. Engellilerin yaşamış oldukları zorluklar ve bu durumun üstesinden gelmek amacıyla yaptıkları fedakârlıklar filmin bütünü içerisinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle ailenin desteği ve özverisi engelliler açısından dezavantajlılığı azaltıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan görme engelli olduğu halde hukuktan ayrılmayan ancak herhangi bir engeli olmadığı halde yasadışı işlere karışan kişi ya da kişilerden hangisinin gerçekte engelli olduğuna ilişkin bir sorgulamada yapılmaktadır. Filmde “*Yarınımız bugünü nasıl geçirdiğimize bağlı, bugün yaptığımız seçimler yarın bize ne olacağını belirler. Ama bu seçim iyi ile kötü arasında değildir. Zira bu kolay bir seçim. Asıl seçim iki iyiden daha fazla olanı ya da iki kötünden daha az olanı seçmektir.*” (Kayboluş (Fanaa, 2006) şeklindeki sözlerle bedensel engelin ötesinde kalplerde herhangi bir engelin olmamasının önemli olduğu ve hayatın tamamında daha fazla iyilik için çalışılması gerektiği mesajı verilmektedir. Dolayısıyla hakiki anlamda engelliler bir nevi masumiyetin, iyiliğin ve saflığın sembolü olarak ele alınmakta ve filmin bütünü içerisinde izleyiciye böylesi bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Film 3) Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007, Aamir Khan); Dezavantajlı Grup: Çocuklar

Aamir Khan'ın başrolünü paylaştığı *Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007)* adlı bu filmde öğrenme güçlüğü (disleksi) yaşayan ancak ailesi tarafından uzun yıllardır fark edilmeyen Ishaan'ın yaşam öyküsü anlatılmaktadır. Kendisinden yaşça büyük ağabeyi bulunan Ishaan, ailesi içerisinde başta abisi olmak üzere, sürekli başkalarıyla kıyaslanmakta, abisinin okuldaki başarısının kendisinden daha iyi olması nedeniyle özellikle babası tarafından baskılanmakta hatta ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Ishaan'ın yaşamış olduğu öğrenme güçlüğü problemi dolayısıyla okuldaki akademik başarısı bir hayli düşmekte, sınavlarından çok kötü puanlar almakta, bunun da ötesinde okumayı öğrenme konusunda dahi inanılmaz sorunlar yaşamaktadır. Fakat ailesi Ishaan'ın yaşamış olduğu asıl sorunun farkında değildir ve O'nu sürekli ders çalışmamakla, sorumsuzlukla ve tembellikle itham etmektedirler. Ishaan'ın bu durumunun normal bir okulda düzelmeyeceğine kanaat getiren babası günün birinde radikal bir karar almak zorunda kalır ve oğlunu evden oldukça uzak yatılı bir okula göndermek ister. Ishaan duruma ne kadar itiraz etse de sonuç değişmeyecektir. Ve en nihayetinde Ishaan'ın tüm itirazlarına rağmen okula kaydı yapılır ve oldukça küçük denebilecek bir yaşta yatılı okula gitmek durumunda kalır. Ishaan'ın akademik anlamdaki başarısızlığı yatılı okulda da devam eder ve öğrenme konusunda yaşadığı güçlükler nedeniyle sınıf arkadaşlarının dalga konusu haline de gelir. Ishaan için işler artık içinden çıkılmaz bir boyuta evrilmiştir ve bir nevi başarısızlık kendisiyle özdeşleşmiştir. Ta ki kurtarıcısı yeni resim öğretmeni Ram Shankar Nikumbh yani Aamir Khan okulda çalışmaya başlayana kadar. Khan, çocuklara ezberci bir bakış açısıyla eğitim vermek yerine, bireysel farklılıklara önem veren ve kişiselleştirilmiş eğitim anlayışından yanadır. O'nun derslerinde müzik, sanat, dans ve eğlence hepsi bir aradadır. Çok geçmeden Ishaan'daki muazzam resim yeteneğini fark eder ve o güne kadar hiçbir öğretmenin hatta doktorların tanı koyamadığı disleksi hastalığını teşhis eder. Bu nedenle Ishaan'ın ailesiyle sık sık görüşmeler yapar ve gerekli araştırmaları yaptıktan sonra durumu okul idaresiyle de paylaşır. Hastalığının teşhisinin ardından Khan, Ishaan'la daha sık ilgilenmeye başlar. Öğretmeninin Ishaan ile ilgili uyguladığı kişiselleştirilmiş ve bire bir eğitim konsepti sonunda meyvelerini verir ve okulda düzenlenen resim yarışmasında Ishaan birinci olur.

Görsel 3. Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007) adlı Filmde Ishaan Awasthi'nin Keşfedilmeyi Bekleyen İnanılmaz Yeteneği ve Bilim Aşkı

Kaynak: Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007), Anand Recording Studios.

Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007) adlı bu filmde hiç şüphe yok ki dezavantajlı durumda olan ve öğrenme güçlüğü çeken Ishaan adlı karakterden başkası değildir. Ishaan'ın yaşamış olduğu toplumda dezavantajlı hale gelmesinin sebepleri arasında Hint eğitim sisteminin baskıcı ve ezbere dayalı yapısı, bireysel öğrenme farklılıklarına yer verilmemesi, her öğrencinin istisnasız tüm derslerde başarı olmasının beklenmesi, ebeveynlerin çocuklarını sürekli başkalarıyla mukayese etmesi

ve çocukları üzerinde baskı kurması, okulda alınan notların başarı için tek ölçüt olarak kabul edilmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Ishaan tarafından yaşanan bu dezavantajlılık durumu Ishaan'ın okuldan iyice uzaklaşmasına ve soğumasına neden olmuş ve çocukta okula ilişkin bir direnç gelişmeye başlamıştır. Doktriner bir anlayışla yapılan eğitim Ishaan gibi aslında oldukça yetenekli öğrencilerin yeteneklerinin açığa çıkartılmaması nedeniyle yok olmasına sebep olmakta ve kaliteli insan kaynağı yetiştirme hedefine ket vurulmaktadır. Ishaan'ı dezavantajlılıktan kurtaran resim öğretmeni Ram Shankar Nikumbh'dur. Nikumbh, Ishaan'ın oldukça özel bir çocuk olduğunu görmüş ve O'nun resim konusundaki yeteneklerini ön plana çıkartarak topluma faydalı bir birey olmasına öncülük etmiştir.

Film 4) Üç Ahmak (3 Idiot, 2009, Rajkumar Hirani); Dezavantajlı Grup: Özel Eğitime Gerekksinim Duyan Çocuklar

Bu filmde üniversiteyi kazanan üç gencin öğrencilik döneminde yaşadıkları anlatılmaktadır. Rancho karakterini canlandıran Aamir Khan, diğer iki arkadaşından farklı olarak oldukça sıra dışı bir öğrenci profili çizmektedir. Ezberci eğitim sistemine tamamen karşı olan Rancho, yaparak yaşayarak öğrenmenin, farklılaştırılmış eğitimin her şeyden önemli olduğunu ifade etmektedir. Rancho günün birinde gizemli bir biçimde ortadan kaybolur ve iki arkadaşı O'nu aramaya başlar. Arkadaşlarının karşısına başka bir isimle çıkan Rancho, kendi kafasındaki eğitim sistemini hayata geçirmeyi başarmıştır ve onlarca yetenekli çocuğun bir araya geldiği, birbirinden farklı yeniliklerin yapıldığı bir okul inşa etmiştir. Bu okulda ezberci eğitim sistemi yerine bireysel farklılıklara önem veren kişiselleştirilmiş eğitim, saatlerce süren dersler yerine esnek müfredat uygulanmakta ve çocukların potansiyelleri açığa çıkarılmağa çalışılmaktadır. Üç Ahmak (3 Idiot, 2009) filminde dezavantajlı gruplardan özel eğitime gerekksinim duyan öğrenciler üzerinde durulmakta ve Hint eğitim sistemi kıyasıya eleştirilmektedir. Böylesi bir eğitim sisteminin bireyi başarıya götüremeyeceği, ülkeyi kalkındıramayacağı ve kişisel farklılıkları dikkate almayan bu sistemin ülke geleceğini şekillendirecek bir vizyona sahip olmadığı mesajı verilmektedir. Asıl önemli olanın öğrenmeyi öğrenmek olduğunun altı çizilmektedir. Filmde dezavantajlılığı yaratan temel unsur ülkenin eğitim sistemi ve bu sistemi dayatan öğretmen ya da akademisyenlerdir. Problemin çözümü ise yeniliklere açık bir eğitim sisteminin inşa edilmesi ile mümkündür.

Görsel 4. Mumbai Günlükleri'ndeki (Dhobi Ghat, 2010) Çalışma Koşulları ve O'nu Ölümsüzleştirmeye Çalışan Shai (sol alt), Zohaib ve Çamaşırları (sağ alt)

Kaynak: Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010), Aamir Khan Productions.

Film 5) Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010, Kiran Rao); Dezavantajlı Grup: Yoksullar ve Kadınlar

Zengin ve fakir arasındaki uçurumun ulaştığı boyutlar hakkında önemli ipuçları veren ve Hindistan'da gelir adaletsizliği ve yoksulluğun anlatıldığı Dhobi Ghat filminde Aamir Khan, Arun isimli karakteri canlandırmaktadır. Aslında film, Arun, Shai, Zohaib ve Yasmin'in yaşam hikâyelerini beyaz perdeye taşımakta ve sinemaseverlerle buluşturmaktadır. Arun, Mumbai'de meşhur bir ressamdır ve ekonomik anlamda durumu oldukça iyidir. Shai ise araştırma yapmak amacıyla Amerika'dan Hindistan'a gelmiş genç bir kızdır ve inşaat şirketi sahibi olan ailesi ile birlikte oldukça lüks denilebilecek bir yaşam sürmektedir. Bir resim sergisinde Arun ile tanışır ve arkadaşlıkları ilerler. Filmde yoksul bir genci canlandıran Zohaib ise Mumbai'de çamaşır yıkayarak geçimini temin eden bireylerin yoğun olarak bulunduğu Dhobi Ghat adlı semtte yaşayan fakir bir gençtir. Film, bu üç gencin zıtlıklarla dolu yaşam öykülerini izleyiciyle buluşturmaktadır. Zohaib, geçimini temin etmek için gündüzleri çamaşır yıkamakta, geceleri ise sokaklardaki fareleri öldürmektedir. Kentte hijyen problemleri o denli ayyuka çıkmıştır ki bu nedenle fareler sokaklarda cirit atmakta ve dolayısıyla geceleri fareleri öldürmek için istihdam edilecek bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Zohaib film sektöründe çalışmak istemekte ve bu sayede yoksulluktan kurtulabileceğine inanmaktadır. Arun gibi o da Shai'ye ilgi duyar fakat Shai'nin oldukça zengin, kendisinin ise fakir olması durumu karmaşık hale getirir. Filmin sonunda Shai, Arun'u sevdiğini Zohaib'e söyler

ve böylelikle dostça ayrılırlar. Arun ise yeni taşındığı evde bir kutu içerisinde eski kiracıdan kalan video kasetleri bulur ve kayıtlarda bir aile trajedisine şahitlik eder. Arun, söz konusu kasetlerde yaşadıklarını kayda alan Yasmin isimli kadının ne yazık ki eşi tarafından aldatıldığını öğrenmesi üzerine intihar ederek hayatına son verdiğini öğrenir. Bu durum Arun'u inanılmaz derecede üzer.

Filmde dezavantajlı gruplardan yoksulların ve kadınların yaşam öykülerine yer verilmiştir. Hindistan'da gelir adaletsizliğinin ve eşitsizliğinin ulaştığı boyutlar, kamunun bununla ilgili aldığı önlemlerin yetersiz kalması, zengin azınlık ve fakir çoğunluk arasındaki gelir farkının her geçen gün artması filmin en çarpıcı konuları arasında yer almaktadır. Öyle ki filme göre, bireylerin maddi durumu evlenecekleri kişilerin seçiminde dahi kritik rol oynamakta ve dolayısıyla 'davul bile dengi dengine' misalli maddiyat her şeyi belirleyen itici bir güce dönüşmektedir. İlaveten eşleri tarafından aldatılarak yaşamlarına son veren kadınlar da filmde mercek altına alınmakta ve bu durumun Hindistan'da yaygın bir durum olduğu izlenimi uyandırılmaktadır. Gerek ekonomik gerek sosyal sorunların filmde büyük bir ustalıklarla anlatılması bir taraftan sinemaseverlerin ilgisini çekerken diğer taraftan dezavantajlı grupların sorunlarını dile getirme konusunda filmin ne denli profesyonel biçimde çekildiğini göstermektedir. Filmde yoksul kesimlerin ve kadınların yaşadıkları dezavantajlılığın çözümüne ilişkin herhangi bir öneri ortaya konmamış, sadece sorun teşhis edilerek problemin fotoğrafı çekilmiştir.

Film 6) Yalan Çemberi (Talaash, 2012, Reema Kagti); Dezavantajlı Grup: Kadınlar ve Engelliler

Bu filmde Aamir Khan, Surjan (Suri) adlı karakter ile Hint polis teşkilatı adına çalışan bir komiseri canlandırmaktadır. Filmin bütününde ön plana çıkan dezavantajlı kesimler kadın ve engellilerdir. Esas itibarıyla filmde bir trafik kazasında trajik bir biçimde hayatını kaybeden Rosie adlı kadının gizemli ölümü üzerinde durulmaktadır. Rosie cinsel anlamda istismara maruz kalan bir hayat kadınıdır. Kurtarılabilmek ihtimali olmasına rağmen varlıklı kişilerin O'nun yaşamını önemsememesi sebebiyle geçirdiği bir trafik kazasında feci bir şekilde hayatını kaybeder. Suri ise oğlu Karan'ı bir tekne kazasında kaybetmiştir ve ailesi ile birlikte oldukça zor günler geçirmektedir. Bir cinayet vakasını aydınlatmak için çalışırken yolu Rosie ile kesişir. Rosie cinayetin aydınlatılmasında Suri'ye inanılmaz derecede yardım eder ve cinayetin failleri tek tek bulunur. Ancak yapılan tahkikat sonucunda aynı faillerin Rosie'nin de katilleri olduğu tespit edilir. Başka bir deyişle Rosie kendi katillerini Suri'ye buldurmak ve onlardan intikam almak için ötelere gelmiş bir kadındır. Komiser Suri olayı çözdükten sonra Rosie'nin O'na söylediklerini düşünerek mezarını bulur. Cinayetin çözümlenmesini istemeyen Armaan Kapoor ve Sanjay Kejriwal gibi zengin kişiler kiralık katil tutarak olayın ört pas edilmesini istemektedirler. Bu nedenle olayı bilen kim varsa ortadan kaldırmak için var güçleriyle çalışmaktadırlar. Bir şekilde cinayetin tüm kamera kayıtları Tehmur'un eline geçer ve katillere para karşılığında şantaj yapmaya başlar. Ancak oldukça ilginç bir biçimde Tehmur, Aamir Khan'ın diğer filmlerinde olduğu gibi engelli bir bireyi canlandırmaktadır. Rosie'nin katillerinden para alacağı sırada engelli olması nedeniyle kaçamaz ve dramatik bir biçimde öldürülür. Dolayısıyla hem Rosie hem de Tehmur dezavantajlılıklarının bedelini yaşamları ile ödemiş olurlar.

Filmde dezavantajlı gruplardan kadın ve engelli bireylere dikkat çekilmiştir. Dezavantajlılığa neden olan faktörler ise yoksulluk, gelir eşitsizliği, toplumsal yozlaşma, sosyal dışlanma, kamu yönetimindeki eksiklikler, kamunun yeteri kadar denetim yapmaması ve cinsiyet şeklinde sıralanabilir. Maalesef bu filmde de bahse konu kesimlerin toplum tarafından yalnız bırakıldıkları ve sosyal anlamda dışlandıkları görülmektedir. Sorunun çözümü ise birlik içinde hareket etmekten, sosyal ve ekonomik problemlere karşı duyarlı olmaktan, başkasının sorununu da kendi sorunumuzmuşçasına sahiplenmekten ve toplumunun tüm kesimlerinin işbirliği yapmasından geçmektedir. Aksi takdirde dezavantajlılık hali çözümü mümkün olmayan kronik bir soruna dönüşecektir.

Görsel 5. Geeta ve Babita'nın Erkek Egemen Bir Toplumda Cam-Tavanı Aşma Çabaları

Kaynak: Dangal (2022), Aamir Khan Productions ve Walt Disney Pictures India.

Film 7) Dangal (2016, Nitesh Tiwari); Dezavantajlı Grup: Kadınlar

Başta toplumsal cinsiyet ve dezavantajlı gruplardan kadın konusunun yoğun bir biçimde anlatıldığı bu filmde Aamir Khan izleyiciye oldukça önemli mesajlar vermektedir. Toplumsal cinsiyet, mesleklerin cinsiyete dayalı bir biçimde kadın ve erkek işi olarak kategorize edilmesi ya da ayrıştırılması olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet, bir toplumun kadın ve erkek kimliğine yüklediği rol ve ondan beklentileri şeklinde de ele alınabilir (Bal, 2014: 15-28; Gümüšoğlu, 2008: 39-50; Esen vd., 2017: 46-63). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetçi bir bakış açısıyla kamyon şoförlüğü ve inşaat mühendisliği gibi meslekler erkek işi ancak hemşirelik veya okul öncesi öğretmenliği ise daha çok kadın işi olarak düşünülmektedir. İlgili filmde de güreş sporunun sadece erkeklerle özdeşleştirilmesi ve kadının bu sportif faaliyetin dışında tutulmaya çalışılması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tetiklemekte ve kadınları erkeklere kıyasla dezavantajlı bir konuma getirmektedir. Ayrıca bu durum Hint toplumunda kadınlara yönelik cam-tavan sorununu da gündeme getirmektedir. Cam-tavan, bireyin kariyer gelişimine ket vuran, çalışma hayatında sürekli hissedilen ancak tam anlamıyla tanımlanamayan engeller olarak ele alınmaktadır. Başta kadınlar olmak üzere, cam-tavana maruz kalan bireyler, mevcut potansiyellerine rağmen iş hayatında terfi alamazlar, yükselmezler ve kendilerini gerektiği kadar “görünür” kılamazlar. Bu durum cinsiyetçi bir bakış açısının neden olduğu başka bir probleme işaret etmekte ve özellikle kazanç ve prestij düzeyi yüksek mesleklerde kadınlar açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olmaktadır (Fernandez, & Rubineau, 2019: 88).

Aslında filmde eski ancak başarılı bir güreşçi olan Mahavir Singh Phogat'ın iki kızını nasıl güreşçi yaptığının hikâyesi anlatılmaktadır. Aamir Khan'ın canlandırdığı Mahavir hep bir erkek çocuğunun olmasını ister ancak kader buna izin vermez ve Geeta ve Babita adlarında iki kız çocuğu dünyaya gelir. Kızlar yaşça ve fiziksel olarak belirli bir olgunluğa ulaştıktan sonra Mahavir, her ikisini de güreşçi yapmaya karar verir ve hemen antrenmanlara başlar. Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı klasik bir Hint toplumunda doğup büyüyen eşi ise aslında kızlarının güreşçi olmalarını istememektedir. Diğer taraftan ailenin yaşadığı köyde erkek egemen anlayış oldukça baskındır ve bu nedenle kızların güreşçi olması hiç de hoş karşılanmaz. Fakat Mahavir ve kızları oldukça kararlıdır. Antrenmanlar belirli bir düzeye ulaştıktan sonra büyük kız Geeta civar köylerde düzenlenen müsabakalara katılmaya başlar ve büyük başarılar imza atar. O dönem itibarıyla bu sporu yapan başka kızlar olmadığı için Geeta'nın rakipleri hep erkek sporcular olmuştur. Geeta'nın güreşteki başarısı tüm erkekleri de şaşırtır. Köy ve bölgedeki başarılarının ardından Geeta, ulusal turnuvalarda madalyalar alarak adından sıklıkla söz ettirir. Güreş turnuvalarında ulusal anlamda elde ettiği başarılar onun ulusal spor akademisine katılımına olanak sağlar. Ancak babası kızının akademiye katılımına çok sıcak bakmamaktadır. Güreş federasyonundaki yöneticiler ve takım antrenörü ile kızının durumunu görüşmek ister ancak Mahavir'in bu yaklaşımı federasyon temsilcileri tarafından dikkate alınmaz. Babasının yaptırdığı antrenmanlarda belirli bir stile alışkın olan Geeta, akademideki antrenörünün ısrarıyla bu stilini terk etmek zorunda kalır ve güreşlerde sürekli yenilmeye başlar. En sonunda babasının yardımına ihtiyaç duyar. Babasının verdiği taktik ve stratejiler sayesinde tekrardan güreşte başarılar elde etmeye başlar ve Milletler Topluluğu oyunlarında rakibini yenerek şampiyon olur.

Dangal filmi dezavantajlı gruplardan kadınların Hint toplumunda kendilerine yer edinme çabalarının mükemmel bir örneğidir. Kültürel faktörler, dini gelenekler, erkek egemen toplum anlayışı, ataerkil aile yapısı, kadına biçilen toplumsal cinsiyetçi rol, sadece kendi çıkar ve menfaatlerini dikkate alan duyarsız yöneticiler ya da toplumsal alışkanlıklar gibi temel unsurlar kadınların toplum içinde görünür olma çabalarını baltalamaktadır. Dolayısıyla bahse konu faktörler filmde dezavantajlılığın temel sebepleri olarak ele alınmıştır. Filmde Geeta'nın kararlı duruşu, zorluklar karşısında yılmaması ve babasının ona yönelik bitmek tükenmek bilmeyen desteği bir kadın olarak dezavantajlılıktan kurtulmasını ve toplumda daha görünür olmasını sağlamıştır. Geeta, tüm bunlar sayesinde erkekler tarafından örülen cam-tavan'ı aşmayı başararak dünya güreş şampiyonu olmuş ve kendisinden sonra bayrağı devralacak milyonlarca kıza öncülük etmiştir.

Film 8) Süperstar (Secret Superstar, 2017, Advait Chandan): Dezavantajlı Grup: Kadınlar

Dezavantajlı gruplardan yine kadının ele alındığı bu filmde Amir Khan kadınlar açısından erkek egemen bir kültürde yaşamının ve cam tavanı aşmanın ne denli zor olduğunu anlatmaktadır. Insia Hindistan'da yaşayan geleneklerine sıkı sıkıya bağlı Müslüman bir alenin en büyük çocuğudur. Sesi çok güzeldir ve müziğe de inanılmaz bir yeteneği vardır. Günün birinde seslendirdiği parçaları Youtube'a yükleme kararı alır. Ancak ailenin gelenekçi yapısı nedeniyle yüzünü göstermez ve kanalının ismini de “gizemli süper star” koyar. Sesinin oldukça iyi olması nedeniyle kısa bir süre sonra Youtube'daki videosu izlenme rekorları kırar. Insia bu arada kız olması nedeniyle babası tarafından sürekli baskılanmakta, bilgisayar, tablet gibi teknolojik cihazları kullanımına sınırlamalar getirilmektedir. Öyle ki babası O'nu okulu bırakarak erken yaşta evliliğe dahi zorlamaktadır. Babasının kız çocuk olması dolayısıyla olumsuz tutum ve davranışları sadece kendisi ile sınırlı değildir. Kadın olması nedeniyle annesi de bu süreçten payına düşeni fazlası ile alır. Babasının gözünde ne yazık ki kadınların hiçbir değeri yoktur. Insia'nın sosyal medyada kendisini göstermesinin ardından ülkenin en meşhur şarkıcısı Shakti Kumar ile tanışır ve Aamir Khan'ın canlandırdığı bu karakterin desteği sayesinde müzik alanında kendini oldukça geliştirir. Günün birinde babası Dubai'den bir iş teklifi alır ve ailesini oraya götürmek ve Insia'yı da orada evlendirmek ister. Fakat havalimanında annesinin babasına karşı çıkması ve ondan ayrılacağını söylemesi üzerine babasının baskılarından kurtulur ve düzenlenen yarışmada Shakti Kumari'nin desteği ile en iyi şarkıcı seçilir.

Görsel 6. Insia'nın Annesi Najma ile Birlikte Sürekli Yaşadığı 'Ümit' ve 'Ümitsizlik' İkilemi**Kaynak:** Süperstar (Secret Superstar, 2017), Aamir Khan Productions.

Filmde Hint kültüründeki ataerkil aile yapısının varlığı, toplumun tümüyle geleneklerine bağlı olması ve suiistimal edilen birtakım dini değerler kadınlar açısından yaşamı zorlaştırmakta ve bu durum onların toplumdan dışlanmalarına neden olmaktadır. Bu tür sosyal yapılarda kadına biçilen temel rol, kadının sadece anne gibi davranarak ev işleriyle (çamaşır, bulaşık, ütü, çocuk bakımı) ilgilenmesi şeklindedir. Dolayısıyla kadınların iş piyasasına girerek istihdam edilmesi hatta bunun hayalinin dahi kurulması mevzu bahis değildir. Hint toplumundaki tüm bu önyargılar kadının yaşamış olduğu dezavantajlılığın sebepleri arasında yer almaktadır. Insia ve annesi Najma gibi karakterlerden hareketle, dezavantajlı bir grup olarak kadınları erkekler karşısında avantajlı hale getirecek tek şey yine onların gayretleri, özverileri, kendine biçilmiş toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkmaya girişimleridir. Insia, karşısına çıkan Shakti Kumari'nin yardımcıları sayesinde gerçek bir yıldız olmayı başarmış, erkekler tarafından tanımlanan toplumsal rolleri doğrudan reddederek ailesi ve kendisi için yeni bir yaşamın kapısını aralamıştır.

Film 9) Laal Singh Chaddha (2022, Advait Chandan); Dezavantajlı Grup: Engelliler

1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde çekimi yapılan Forrest Gump'ın modern uyarlaması niteliğindeki Laal Singh Chaddha 2022 yılında sinemaseverlerle buluşmuştur. Filmde engelli bir çocuğu canlandıran Laal karakteri özelinde Hint toplumunun engellilere yönelik tutumu kinayeli bir dille eleştirilmektedir. Hindistan'da hem zihinsel hem de bedensel engelli olarak dünyaya gelen Laal, annesinin de desteğiyle öncelikle yürümeyi sonrasında ise yaşadıkları bölgenin en iyi okullarından birisine girmeyi başarır. Başlangıçta okul müdürü Laal'ı engelli olduğu gerekçesiyle okula kabul etmek istemez ancak annesinin kararlılığı ve çocuğunu okutma konusundaki ısrarlarına kayıtsız kalmaz. Okula kaydolan Laal, sınıfında kendisiyle aynı sırada oturmayı kabul eden Rupa isimli ve sevimli mi sevimli küçük bir kızla tanışır. Laal ve Rupa'nın arkadaşlıkları ölünceye kadar devam eder. Her ikisi okulda beraber oynar, beraber yemek yer ve her şeylerini paylaşırlar. Laal'ın sadece Rupa ile arkadaşlık kurmasının arkasında ise fiziksel engeli nedeniyle sınıftaki diğer öğrencilerin Laal ile arkadaş olmak istememeleri yatmaktadır. Laal, başta akran zorbalığı olmak üzere, okul ve okul dışında yaşamış olduğu problemleri 'koşarak' çözmeye çalışmaktadır. Bu sayede Laal fiziksel engelinden de kurtulur. Ancak Rupa için işler hiç de iyi gitmez ve annesi babası tarafından uygulanan şiddet nedeniyle yaşamını kaybeder. Yıllar yılları kovalar ve Rupa ile Laal Delhi'de iyi bir üniversiteye girmeyi başarırlar. Üniversite yıllarında çocukluk arkadaşlarının alışkanlık haline getirdikleri akran zorbalığı ve fiziksel şiddet nedeniyle Laal koşma yeteneğini daha da geliştirir ve okulun koşu takımına seçilir. Laal müsabakalarda öylesine hızlı koşmaktadır ki, her bir yarışma Laal'ın galibiyeti ile sonuçlanmaktadır. Laal'ın spordaki başarısı okulunu da kolaylıkla bitirmesine katkı sağlar. Sonrasında orduya katılma kararı alır ve orduya yazılır. Ancak sosyal olarak dışlanma sorunu orduda da Laal'ın peşini bırakmaz fakat arkadaşı Bala'nın desteği sayesinde tüm zorlukların üstesinden gelmeyi başarır. Bir süre sonra Hindistan'da Kargill Savaşı patlak verir ve Laal'de arkadaşı Bala ile birlikte savaşa katılmak durumunda kalır. Savaş oldukça çetin geçer ve maalesef Laal'ın canından çok sevdiği ve 'kardeşim' dediği Bala savaşta hayatını kaybeder. Savaşın bitiminde annesinin isteğini kırmayan Laal, ordudan ayrılır ve evine döner. Burada da boş durmaz ve evindeki küçük kulübeyi bir imalathaneye çevirerek tekstil işine girer ve iç çamaşırı üretmeye başlar. Laal tüm bunları yaparken uzman bir terzi olan ve Kargill Savaşı'nda yaşamını yitiren Bala'nın iş planlarını uygulamakta ve O'na verdiği sözü yetirmek için var gücüyle çalışmaktadır. Savaşta yaşamını kurtardığı Mohammed Bhaji'nin pazarlama stratejileri sayesinde Laal küçük bir imalathaneden büyük bir tekstil fabrikası kurmayı başarır. Ve artık çok ama çok zengindir. Öyle ki "India Today" dergisi kendisini ve Mohammed Bhaji'yi yılın girişimcileri ilan eder. Filmin devamında Laal'ın annesi hastalanarak yaşamını yitirir, sonrasında köyüne geri dönen Laal çocukluk arkadaşı Rupa ile hayatını birleştirir.

Görsel 7. Laal Singh Chaddha ve Elde Ettiği Başarılar

Laal Yürürken (a)

Laal Üniversite Mezunu (b)

Laal Koşu Takımında (c)

Laal Başarılı bir İş İnsanı (d)

Kaynak: Laal Singh Chaddha (2022), Aamir Khan Productions, Viacom18 Studios ve Paramount Pictures.

Laal Singh Chaddha (2022) adlı filmde Aamir Khan, Laal karakteri ile yine dezavantajlı kesimler arasında yer alan engelliler ve onların gündelik hayatta yaşadıkları sorunlar üzerinde durmuştur. Filme göre engelliler açısından dezavantajlılığı yaratan temel unsurlar engellilere yönelik toplumdaki önyargılar, kültür, eğitimsizlik vs. şeklinde sıralanabilir. Aslında filmin tamamında engelli bireylerin neleri başarabileceklerine ilişkin önemli ipuçları verilmektedir. Neticede Laal, başarılı bir öğrencilik dönemi geçirmiş, üniversite eğitimini başarı ile tamamlayarak üniversite diploması dahi almış, fiziksel engelini üstesinden gelerek koşmayı başarmış, okul koşu takımına seçilmiş, savaşta birçok insanın yaşamını kurtaran milli bir kahramana dönüşmüş, yaptığı yatırımlarla başarılı bir iş insanı olmuş ve filmin sonunda Rupa ile güzel bir aile kurmuştur. Öte yandan filmde Rupa gibi fiziksel ya da zihinsel herhangi bir engeli olmayan bireylerin yaşamlarında bir sürü başarısızlıklar yaşayabilecekleri mesajı da alttan alta verilmektedir. Laal'in yaşamı boyunca karşı karşıya kaldığı tüm engelleri aşmasında azmi, kararlılığı, çalışkanlığı ve elbette başta annesi olmak üzere, Rupa, Bala ve Mohammed Bhaji gibi kişilerin büyük katkıları olmuştur. O nedenle film özelinde kararlılığın, azmin ve yakınların desteğinin dezavantajlılığı ortadan kaldıran ya da azaltan temel bir unsur olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 1. Aamir Khan Filmlerinde Dezavantajlı Gruplar ve Temsil Ediliş Biçimleri

Film Sıra	Filmin Adı	Odaklandığı Dezavantajlı Kesim	Dezavantajlılığın Nedenleri	Dezavantajlılığın Sonuçları	Çözüm Önerileri
1	Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001)	Yoksul köylüler, engelliler	Yoksullar: sömürgecilik Engelliler: sosyal dışlanma, yabancılaşma, önyargılar, kültür ve geleneksel faktörler	Köylüler yoksulluktan kurtulmuş, engelli Kachra ise kriket takımına seçilmeyi başarmıştır.	Mücadele, azim, sosyal içerme politikaları
2	Kayboluş (Fanaa, 2006)	Engelliler	Kriminal faaliyetler, toplumsal yozlaşma ve terörizm	Zooni'nin kötülüğü engellemesi ancak babası ve sevdiğini kaybetmesi	İyiliğin peşinde koşmak, mücadele ve azim
3	Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007)	Çocuklar	Doktriner ve ezberci eğitim sistemi, baskıcı aile yapısı ve kıyaslama	Ishaan'ın öğrenme güçlüğünü öğretmenin yardımıyla aşması	Dışsal destek, profesyonel yardım, kaliteli öğretmenler ve farklılıklara değer veren eğitim anlayışı
4	Üç Ahmak (3 Idiot, 2009)	Özel Eğitime Gerekşinim Duyan Çocuklar	Doktriner, baskıcı ve ezberci eğitim sistemi	Kaliteli insan kaynağı yetiştirememek, Verimlilikte düşüş	Farklılaştırılmış eğitim, esnek eğitim modeli, yaparak yaşayarak öğrenme
5	Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010)	Yoksullar ve Kadınlar	Gelir adaletsizliği, kamu tarafından yeteri kadar önlem alınmaması	Fakirlik, yoksulluk, kronik yoksulluk, eşitsizlik, hijyen sorunları	Çözüm önerisi yok, sadece durum tespiti yapılmış
6	Yalan Çemberi (Talaash, 2012) (f)	Kadınlar ve Engelliler	Cinsel istismar, kamu tarafından yeteri kadar önlem alınmaması, yoksulluk	Yoksulluk, kriminal suçlar, suça meyilli bireyler, sosyal adaletsizlik	Kamu tarafından alınan önlemler ve denetimlerin sıklığının artırılması
7	Dangal (2016)	Kadınlar	Erkek egemen toplum, cam-tavan, toplumsal cinsiyet	Kadınların çabaları sayesinde başarılı olmaları	Kararlılık, zorluklar karşısında yılmamak ve aile desteği
8	Süperstar (Secret Superstar, 2017)	Kadınlar	Kültürel faktörler, gelenekler, erkek egemen toplum ve toplumsal cinsiyet	İnsia'nın tüm zorlukların üstesinden gelmesi ve popüler bir sanatçı olması	Aile desteği, kararlılık
9	Laal Singh Chaddha (2022)	Engelliler	Önyargılar, kültür, gelenekler, akran zorbalığı	Laal, başarılı bir sporcu, iş insanı ve üniversite mezunu bir birey olur.	Kararlılık, eğitim, aile desteği

Sonuç ve Değerlendirme

Dezavantajlı gruplar, insan hakkı ihlalleri yaşayan, buldukları ülkelerde kamu tarafından sunulan imkânlardan diğerleri gibi faydalanamayan, sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalarak ötekileştirilen ve bahsi geçen tüm bu nedenlerle yabancılığa maruz kalan toplum kesimlerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Çalışanlardan engellilere, sığınmacı ve mültecilerden yaşlılara, çocuklardan kadınlara varana değin oldukça farklı toplum kesimlerini içermektedir (Altuntaş, 2014).

Sosyal ve ekonomik sorunları beyaz perdeye taşıyabilme kapasitesi sinemanın etkinliğini ve önemini arttırmaktadır. Dezavantajlı gruplar konusunun toplumsal hatta ekonomik yönleri bulunan bir sorun olması dolayısıyla konunun sinemada temsili ve beyaz perdeye aktarımı bir o kadar önemlidir. Böylesi konuların sinema vasıtasıyla anlatımı konuya yönelik toplumsal farkındalığı arttıracak ve sorunun çözümüne yönelik ciddi katkılar sağlayacaktır. Tüm bunlardan hareketle, Aamir Khan sineması toplumsal ve ekonomik sorunları sinemaseverlerle buluşturması bakımından büyük bir laboratuvar olarak nitelendirilebilir. Nitekim Khan filmlerinin neredeyse tamamında toplumsal bir soruna dikkat çekilmekte ve sorunun çözümüne ilişkin önemli ipuçları verilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın temel amacı, Aamir Khan'ın oyuncu olarak yer aldığı Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001) (a), Kayboluş (Fanaa, 2006) (b), Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007) (c), Üç Ahmak (3 Idiot, 2009) (d), Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010) (e), Yalan Çemberi (Talaash, 2012) (f), Dangal (2016) (g), Süperstar (Secret Superstar, 2017) (h), ve Laal Singh Chaddha (2022) (i) olmak üzere dokuz filmi betimsel anlamda analiz etmektir. Nitel düzlemde yapılan içerik analizi sonucunda Aamir Khan'ın oyunculuk yeteneği sayesinde Bir Zamanlar Hindistan (Lagaan, 2001) adlı filmde dezavantajlı gruplardan yoksul köylüler ve engelliler, Kayboluş'ta (Fanaa, 2006) engelliler, Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar'da (Taare Zameen Par, 2007) çocuklar, Üç Ahmak'ta (3 Idiot, 2009) ise özel eğitime gereksinim duyan çocuklardan bahsettiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010) dezavantajlı gruplardan yoksullar ve kadınlara, Yalan Çemberi (Talaash, 2012) kadınlar ve engellilere, Dangal (2016) kadınlara, Süperstar (Secret Superstar, 2017) yine kadınlara, son olarak Laal Singh Chaddha (2022) ise engellilere dikkat çekmektedir.

Görüldüğü üzere, Aamir Khan'ın tüm filmlerinde dezavantajlı gruplar konusu izleyiciyle buluşturulmakta ve konuya ilişkin açık ya da örtülü kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. İlaven, salt konunun aktarımı yerine Khan filmlerinde dezavantajlılığın nedenlerine ve sonuçlarına da dikkat çekilmekte ve dezavantajlı kesimlerin hangi yöntemleri kullanarak avantajlı hale gelebileceklerine ilişkin önemli ipuçları da verilmektedir (Bkz. Tablo 1).

Gerçekleştirilen araştırma sonucunda Aamir Khan sineması ve dezavantajlı gruplar konusuna ilişkin birçok bilimsel tespit yapılabilir. Öncelikle Aamir Khan filmlerinde dezavantajlı gruplar konusu bütüncül olarak ve büyük bir ustalıklı beyaz perdeye taşınmaktadır. Aamir Khan, filmlerinde sadece dezavantajlılığın fotoğrafını nedenleriyle birlikte ve bütüncül bir biçimde çekmekle kalmamış aynı zamanda klasik bir "sosyal politikacı" gibi davranmak suretiyle dezavantajlılığın nasıl ortadan kaldırılacağına ya da minimize edilebileceğine ilişkin oldukça önemli ipuçları da vermiştir. Dezavantajlı gruplardan kadın, engelli ve çocuklar konusu Khan filmlerinin üzerinde sıklıkla durduğu konular arasında yer almaktadır. Çalışmada Khan'a ait filmlerden dördünde engelliler, dördüncü kadınlar ve ikisinde de çocuklar konusunun oldukça baskın olduğu tespit edilmiştir. Khan, filmlerinde sadece dezavantajlı grupları tespit etmekle kalmamış, onların toplumsal önyargıların üstesinden nasıl geldiklerine ve sosyal bir statü elde ettiklerine yönelik mesajlar da vermiştir. Engelliler konusunun ön planda olduğu filmlerde yoksulluk, sosyal dışlanma ve kültürel öğeler, kadınlar konusunun ele alındığı filmlerde ise toplumsal cinsiyet, erkek egemen toplum anlayışı, ataerkil aile yapısı gibi unsurlar dezavantajlılığın nedenleri olarak ele alınmıştır. Dezavantajlı gruplardan çocuk konusunun işlendiği filmlerde kişisel farklılıkları dikkate almayan doktriner ve ezberci eğitim anlayışı dezavantajlılığın esas sebebi olarak sunulmaktadır. Kapsadığı kesim fark etmesizin Khan filmlerinde dezavantajlı grupların tamamında yaşanan sorunların çözümünde birisi ya da birileri tarafından verilen sosyal desteğin oldukça mühim olduğunun altı çizilmektedir. Analiz edilen filmlerin büyük bir çoğunluğunda dezavantajlı kesimlere yönelik pozitif mesajlar verildiği ve onların dezavantajlılığı avantaja çevirdikleri ve başarılı bireyler haline geldikleri tespit edilmiştir. Sinemaya ilişkin böylesi bir yaklaşım sayesinde ekonomik ve sosyal sorunlara dair farkındalık yaratılmakta, sorunların çözümünde kolaylaştırıcı bir rol üstlenilmektedir. Ekonomik ve sosyal sorunların ya da gerçek yaşam öykülerinin anlatıldığı filmlerde izleyicinin filmle duygusal bir bağ kurma ihtimali daha da artacaktır.

Çalışmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Çalışmada Aamir Khan'ın oyuncu olarak yer aldığı dokuz film nitel düzlemde ve dezavantajlı gruplar temelinde analiz edilmiştir. Çalışmanın nitel olması dolayısıyla kendi içerisinde birtakım kısıtlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle analiz edilen film sayısının sınırlı olması çalışma açısından kayda değer bir kısıtlılıktır. İkinci olarak film analizlerinde Maxqda, Nvivo ya da Atlas gibi herhangi bir istatistik programı kullanılmamıştır. O bakımdan gelecekte aynı konuyu farklı boyutları ile çalışacak araştırmacılara Aamir Khan'ın oyuncu olarak yer aldığı filmlerden daha fazlasını betimsel olarak analiz etmesi ve bahsi geçen istatistik programlarını kullanmaları tavsiye edilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support The author declared that this study has received no financial support.

Yazarın ORCID ID'si / ORCID ID of the author

Hasan YÜKSEL 0000-0001-8736-586X

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Abeyskera, S. (1989). Women in Sri Lankan Cinema. *Framework: The Journal of Cinema and Media*, 37, 49–58.
- Agajanian, R. (1998). 'Just for Kids?': Saturday morning cinema and Britain's children's film foundation in the 1960s. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 18(3), 395–409.
- Ahmad, A. (2019). A Critical Analysis of Bollywood Actor Aamir Khan's Selected Movies. *International Journal of Media, Journalism and Mass Communications*, 5(2), 7–13.
- Aldridge, J. (2014). Working with vulnerable groups in social research: dilemmas by default and design. *Qualitative Research*, 14(1), 112–130.
- Altuntaş, B. (2014). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika*. 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Anggraini, R. (2020). An Analysis of Intrinsic Elements in Taare Zameen Par's Film by Aamir Khan Production. In *International Conference on the Teaching English and Literature*, 1(1), 210–217.
- Ayisi, F., & C. Brylla. (2013). "The Politics of Representation and Audience Reception: Alternative Visions of Africa." *Research in African Literatures* 44 (2): 125–141.
- Bal, M. D. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakiş. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15–28.
- Bautista-Hernández, D. A. (2020). Commuting inequality, role of urban structure, and identification of disadvantaged groups in the Mexico City metropolitan area. *Journal of Transport and Land Use*, 13(1), 159–183.
- Ben-Ghiat, R. (2001). The Italian Cinema and the Italian Working Class. *International Labor and Working-Class History*, 59, 36–51.
- Bir Zamanlar Hindistan'da (Lagaan, 2001, Ashutosh Gowariker).
- Botha, S., & Harvey, C. (2024). Disabling discourses: contemporary cinematic representations of acquired physical disability. *Disability & Society*, 1–23.
- Castellino, J. (2009). The MDGs and international human rights law: a view from the perspective of minorities and vulnerable groups. *The International Journal of Human Rights*, 13(1), 10–28.
- Castillo, G. (1997). Soviet Orientalism: Socialist Realism and Built Tradition, *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 8(2), 33–47.
- Chapman, A. R., & Carbonetti, B. (2011). Human Rights Protections for Vulnerable and Disadvantaged Groups: The Contributions of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 33(3), 682–732.
- Charlton, J. (1998). *Nothing about Us Without Us*, California: University of California Press.
- Chivers, S. & N. Markotić. (2010). *The Problem Body*. Ohio: Ohio State University Press.
- Church, D. (2011). Freakery, cult films, and the problem of ambivalence. *Journal of Film and Video*, 63(1), 03–17.
- Dangal (2016, Nitesh Tiwari).
- Datta, S. (2000). Globalisation and Representations of Women in Indian Cinema. *Social Scientist*, 28(3/4), 71–82.
- Dixon, J., Tropp, L. R., Durrheim, K., & Tredoux, C. (2010). "Let them eat harmony" prejudice-reduction strategies and attitudes of historically disadvantaged groups. *Current Directions in Psychological Science*, 19(2), 76–80.
- Droogendyk, L., Wright, S. C., Lubensky, M., & Louis, W. R. (2016). Acting in solidarity: Cross-group contact between disadvantaged group members and advantaged group allies. *Journal of social issues*, 72(2), 315–334.
- Ekin, N. (1989). *Endüstri İlişkiler*, 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayın No 208.
- Ellerson, B. (2015). African Women In Cinema: An Overview. In J. Mistry & A. Schuhmann (Eds.), *Gaze Regimes: Film and feminisms in Africa*. Wits University Press, 1–9.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107–115.
- Esen, E., Soyulu, Y., Siyez, D. M., & Demirgürz, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *E-International Journal of Educational Research*, 8(1), 46–63.
- Fernandez, R. M., & Rubineau, B. (2019). Network Recruitment and the Glass Ceiling: Evidence from Two Firms. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 5(3), 88–102.

- Frieden, S. (1990). Women's Cinema in West Germany. *Monatshefte*, 82(3), 276–285.
- Gauci, V., & Callus, A. M. (2015). Enabling everything: scale, disability and the film *The Theory of Everything*. *Disability & Society*, 30(8), 1282-1286.
- Goethals, T., Mortelmans, D., Van den Bulck, H., Van den Heurck, W., & Van Hove, G. (2022). I am not your metaphor: frames and counter-frames in the representation of disability. *Disability & Society*, 37(5), 746-764.
- Gül, G., & Eren, B. (2018). The Effect of Chorus Education in Disadvantageous Groups on the Process of General Education–Cultural Awareness and Socializing: The Sample of Gypsy Children. *Journal of Education and Learning*, 7(1), 125-133.
- Gümüüşoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 39-50.
- Haberfeld, Y., & Israeli, D. N. (2002). Gender Inequality in Majority and Minority Groups in Israel. *Race, Gender & Class*, 9(2), 156–175.
- Her Çocuk Özeldir/Yerdeki Yıldızlar (Taare Zameen Par, 2007, *Aamir Khan*).
- Hershfield, J. (2010). Women's Cinema and Contemporary Allegories of Violence in Mexico. *Discourse*, 32(2), 170–185.
- Hussain, S., & Ahmad, N. (2016). The impact of the Indian movie, *Three Idiots* (2009) on attitudes to education. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 21(2), 242-246.
- Icelandic Human Rights Centre, The Human Rights Protection of Vulnerable Groups (2009), available at <http://www.humanrights.is/the-human-rights-project/humanrightscasesandmaterials/humanrightsconceptsideasandfora/Undirflokkur> (Eriřim Tarihi: 22 Şubat 2024).
- Ieta, R. (2010). The New Romanian Cinema: A Realism of Impressions. *Film Criticism*, 34(2/3), 22–36.
- Imrie, R. (2014). “Space, Place and Policy Regimes: The Changing Contours of Disability and Citizenship”. In *Disability, Spaces and Places of Policy Exclusion*, edited by K. Soldatic, H. Morgan, and A. Roulstone, 13–30. London: Routledge, 13-30.
- Kaur, R. (2013). The nuclear imaginary and Indian popular cinema. *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 36(4), 539-553.
- Kayboluş (Fanaa, 2006, *Kunal Kohli*).
- Kılıçkiran, C. A. (1997). Women in Turkish Cinema. *Insight Turkey*, 11, 89–111.
- Kivlighan III, D. M., Drinane, J. M., Tao, K. W., Owen, J., & Liu, W. M. (2019). The detrimental effect of fragile groups: Examining the role of cultural comfort for group therapy members of color. *Journal of counseling psychology*, 66(6), 763-770.
- Koven, M. J. (1999). Feminist Folkloristics and Women's Cinema: Towards a Methodology. *Literature/Film Quarterly*, 27(4), 293–300.
- Kunze, P. C. (2017). “We Don't Die, We Multiply”: Bebe's Kids, Hip-Hop Aesthetics, and Black Feature Animation. *Black Camera*, 8(2), 226-242.
- Laal Singh Chaddha (2022, *Advait Chandan*).
- Layton, M. L., & Smith, A. E. (2017). Is It Race, Class, or Gender? The Sources of Perceived Discrimination in Brazil. *Latin American Politics and Society*, 59(1), 52–73.
- Leong, A. (1984). Socialist Realism: Cinema and the Arts. *Studies in Comparative Communism*, 17(3/4), 157–161.
- Long, G. T. (2012). Delivering Social Protection to the Poor and Vulnerable Groups in Vietnam: Challenges and the Role of the Government. *ASEAN Economic Bulletin*, 29(3), 245–258.
- Longmore, P. (2003). *Why I burned my book*. Philadelphia: Temple University Press, 131-146.
- Lori Uscher-Pines, Patrick S. Duggan, Joshua P. Garron, Karron, R. A., & Faden, R. R. (2007). Planning for an Influenza Pandemic: Social Justice and Disadvantaged Groups. *The Hastings Center Report*, 37(4), 32–39.
- Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent “Yes.” *The Journal of Politics*, 61(3), 628–657.
- Markotic, N. (2012). Play the Facts and the Truth: Disability in Documentary Film. *Canadian Journal of Disability Studies*, 1(2), 1-18.
- Maule, R. (2010). Women Filmmakers and Postfeminism in the Age of Multimedia Reproduction: A Virtual Archive for Women's Cinema. *Framework: The Journal of Cinema and Media*, 51(2), 350–353.
- McBride, S. (1989). The Female Gaze? Looking at Women in Popular Cinema. *Circa*, 44, 19–21.
- Mechanic, D., & Tanner, J. (2007). Vulnerable people, groups, and populations: societal view. *Health Affairs*, 26(5), 1220-1230.
- Milner, L. (2014). Labour Culture on Screen and Online: Union Films as Mobilisation Strategies. *Labour History*, (107), 181-196.
- Mitchell, D. T., & Snyder, S. L. (2001). The uneasy home of disability in literature and film. Gary L. Albrecht, Katherine D., Seelman, and Michael Bury (Eds.): *Handbook of Disability Studies*. Sage Publications: Thousand Oaks, CA, USA, 195-218.
- Moitra, S. (2009). “Reality Is There, but It's Manipulated”: West German Trade Unions and Film after 1945. In V. Hediger & P. Vonderau (Eds.), *Films that Work: Industrial Film and the Productivity of Media*. Amsterdam University Press, 329-346.
- Nelson, J. A. (1994). Broken images: Portrayals of those with disabilities in American media. In Nelson, J., (Ed.) *People with Disabilities, the Media, and the Information Age*, Westport, CT: Greenwood Press, 1-17.
- Norden, M. F. (1994). *The cinema of isolation: A history of physical disability in the movies*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Mumbai Günlükleri (Dhobi Ghat, 2010, *Kiran Rao*).
- O'Dell, E. J. (2015). From Leprosy to the Willow Tree: Decoding disability and Islamic spirituality in Iranian film. *Disability & Society*, 30(7), 1123-1126.
- Ötğün, C. (2008). Sanat Yapıtına Yaklaşım Biçimleri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2, 159-178.
- Paranjape, M. S. (2007). Uneven Distribution of Education in Maharashtra: Rural-Urban, Gender and Caste Inequalities. *Economic and Political Weekly*, 42(3), 213–216.

- Peroni, L., & Timmer, A. (2013). Vulnerable groups: The promise of an emerging concept in European Human Rights Convention law. *International Journal of Constitutional Law*, 11(4), 1056-108.
- Qadri, M., & Mufti, S. (2016). Films and religion: An analysis of Aamir Khan's PK. *Journal of Religion & Film*, 20(1), 1-29.
- Parks-Yancy, R., DiTomaso, N., & Post, C. (2005). Social Capital Resources and Social Programs: Advancement Mechanisms For Disadvantaged Groups. *Michigan Sociological Review*, 19, 115-137.
- Radke, H. R., Kutlaca, M., Siem, B., Wright, S. C., & Becker, J. C. (2020). Beyond allyship: Motivations for advantaged group members to engage in action for disadvantaged groups. *Personality and Social Psychology Review*, 24(4), 291-315.
- Ray, R., & Lancaster, G. (2005). On Setting the Poverty Line Based on Estimated Nutrient Prices: Condition of Socially Disadvantaged Groups during the Reform Period. *Economic and Political Weekly*, 40(1), 46-56.
- Richler, D. (2016). Cinema, Realism, And The World According To Jia Zhangke. *Revue Canadienne d'Études Cinématographiques / Canadian Journal of Film Studies*, 25(2), 6-38.
- Riley, C. A. (2005). *Disability and the Media: Prescriptions for Change*. London: University Press of New England; Boyd, N. (2016). The warped mirror: the reflection of the ableist stare in David Lynch's *The Elephant Man*. *Disability & Society*, 31(10), 1321-1332.
- Ross, S. (2001). American Workers, American Movies: Historiography and Methodology. *International Labor and Working-Class History*, (59), 81-105.
- Safran, S. P. (1998). Disability portrayal in film: Reflecting the past, directing the future. *Exceptional Children*, 64(2), 227-238.
- Schmitt, M. T., & Branscombe, N. R. (2002). The meaning and consequences of perceived discrimination in disadvantaged and privileged social groups. *European review of social psychology*, 12(1), ss. 167-199.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. USA: Sage Publication.
- Serdar A. B., (2018). "Sosyal Politika Kavramı. Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika", Ed. Aysen Tokol ve Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, 9. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 1-78.
- Stemler, S. E. (2015). Content analysis. *Emerging trends in the social and behavioral sciences: An Interdisciplinary, Searchable, and Linkable Resource*, 1-14.
- Stigsdotter, I. (2019). Women film exhibition pioneers in Sweden: Agency, invisibility and first wave feminism. In I. Stigsdotter (Ed.), *Making the invisible visible: Reclaiming women's agency in Swedish film history and beyond*, Kriterium, 65-96.
- Süperstar (Secret Superstar, 2017, *Advait Chandan*).
- Tezcür, G. M., & Gurses, M. (2017). Ethnic Exclusion and Mobilization: The Kurdish Conflict in Turkey. *Comparative Politics*, 49(2), 213-230.
- Üç Ahmak (3 Idiots, 2009, *Rajkumar Hirani*).
- Van Fleit, K. (2022). The "Conscience of Bollywood" in China: Aamir Khan and Transnational Spreadable Media. *A Companion to Indian Cinema*, 456-472.
- Wang, L. (2015). Wang Ping and Women's Cinema in Socialist China: Institutional Practice, Feminist Cultures, and Embedded Authorship. *Signs*, 40(3), 589-622.
- Whittington-Walsh, F. (2002). From freaks to savants: Disability and hegemony from *The Hunchback of Notre Dame* (1939) to *Sling Blade* (1997). *Disability & Society*, 17(6), 695-707.
- Woods, M. N. (2015). Calcutta and the Modern Woman: Reading the Films *Mahanagar and Kahaani*. *The Global South*, 9(2), 85-102.
- Yalan Çemberi (Talaash, 2012, *Reema Kagti*).
- Yung, B., & Lee, F. (2014). "Equal right to housing" in Hong Kong housing policy: perspectives from disadvantaged groups. *Journal of Housing and the Built Environment*, 29(4), 563-582.
- Yüksel, H. (2020a). *Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika*, 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.
- Yüksel, H. (2020b). *Sendikacılık ve Sinema Teori ve Pratik*, Bursa: Ekin Yayınları.
- Yüksel, H. (2021). Endüstri İlişkiler Disiplininde Sinemanın Yeri ve Önemi 1965-1980. *Çalışma ve Toplum*, 2(69), 1005-1048.
- Zarowsky, C., Haddad, S., & Nguyen, V. K. (2013). Beyond 'vulnerable groups': contexts and dynamics of vulnerability. *Global Health Promotion*, 20(1_suppl), 3-9.
- Zola, I. (1985). Depictions of disability-metaphor message, and medium in the media: a research and political agenda, *Social Science Journal*, 22(4), 5-17.

Atıf Biçimi / How Cite This Article

Yüksel, H. (2024). Dezavantajlı grupların beyaz perdedeki temsili: Aamir Khan sineması örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 86, 86-105. <https://doi.org/10.26650/jspc.2024.86.1453583>